

ביה ביעליטין ייא כסלו נזרית לפיק.

ידידי היקר והנכבד נ"י!

בוה הנני שולח לך בחזרה את הערות בערגער וחלוסי נוסחאות. ולדעתי אין לי ראי' מאומה, שהפ"י הוא מר' בנימין בן יהודה. כי מה שמביא בפ"י משלי פירושים מרד"ק, ובפ"י עזרא נמצאו ניכ פירושים אשר נמצאו ניכ בשרשים לרד"ק, מזה אין ראי' מאומה. כי גם מפרש אחר ה"י יכול להשתמש בס' השרשים לרד"ק. ואולי בהפך לקח הרד"ק מפ"י עזרא שלפנינו. — והנה בכל הכ"י הנודעים לנו והם מ"ו במספרם, בכלם לא נמצא שם המחבר, ובכ"י מיילאנד נמצא שהוא לר' סעדי', ובכ"י מינכען המאוחר נמצא שהוא לר' בנימין בר יהודה, ואין דנין על פי עד אחד — ועי' גם מ"ש רמשי"ש בהמזכיר י"ח צד 108: .לפי ידיעתי (כ"י מינכען) הוא האחד אשר בו נזכר שם המחבר, ועדותו אינני מספיק כי אולי ייחס בכ"י זה (פירוש עזרא) למחבר הפירוש הקודם לו (והוא פ"י משלי). והנה על ראיתו השנית נגד ייחוס פ"י עזרא לר' בנימין בר יהודה כתב המו"ל כי אולי נולד בשנת ל' או ל"ה — אמנם גם באופן זה, ה"י בן ס"ו או בן עשר שנים בעת אשר העתיק מעתיק אחר ספרו. והוא בהכרח כתב ספרו קודם לזה הזמן. האם כתבו בעת היותו בן ה' או בן ז' ? והנני להעתיק לך בזה את הוספת ר' בנימין בר אברהם בכ"י מיילאנד, והיא בנחמיה ג' ל"ד (פה צד 28): היהודים האומללים וכו' לשון ודון. ד"א האומללים חתוכים ונזורים כמה דתימא כי אמילם והיו קורין אותן על שם המילה לנגאי. בנימין צעיר ביר' אברהם הרופא נ"ע' וההוספה הזאת נמצאה בפנים הפירוש לע' על הגליון ולא כתבה המעתיק בזמן מוקדם מפ"י אחר או מדברים שנמסרו בעיפ"י. — ולפי זה מעתיק הפירוש בשנת מ"ה כבר היה לפניו כ"י אחר עם הוספת ר' בנימין בר אברהם, אשר הוא הוסיף על כ"י אחר הנכתב עוד קודם לזה, ומתי כתב המחבר פירושו? אהשוב כי כל מעיין ישר יודה לדברי, כי ר' בנימין בר יהודה לא ה"י מחבר פ"י עזרא שלפנינו, ורק מעתיק כ"י מינכען כתב כן בשגגה. גם מ"ש כי אתה, ידידי, והח' רמשי"ש מסכימים ניכ שפ"י עזרא ר' בנימין חברה, הנה אתה כתבת כן לפני גרפס הפ"י מכ"י אקספרד, ואחרי כי גרפס כתב רמשי"ש (המזכיר כ"א צד 123): .המו"ל (מאתוס) יוכיח כי הפירוש אשר רק בכ"י מינכען מיוחס לו, איננו ממנו. —

והנני ידיך ואוהבך בלב ונפש מקורך ומכבדך.

ש"יח' האלכערשמאם.

פירוש

על

עזרא ונחמיה

לר' בנימין בר יהודה ז"ל

ממשפחת העגונים ברומה.

לפי כתבי יד

הנמצאים באהל המנוח מ"ה אברהם מערצבאכער במינכען ובבית המדרש אשר נוסד בברעסלויא ע"י המנוח ר' יונה תאומים פרענקעל

הוציאו לאור

הק' יצחק צבי בערגער

רב בעיר האהענעסם.

ברלין, תרנ"ה.

ברום צבי חירש ב"ר יצחק אייזקאווסקי.

פירוש עזרא (ה).

א.

1 [ובשנת אחת לכורש מלך פרס] זה כורש בן אחשורוש בן אסתר המלכה, (תנא צ) הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא, כורש על שם מלך כשד היה, דריוש שדרשו ישראל בימיו לאלג, ובימיו נדרשו הייחוסין) על ידי עזרא ובימיו דרש האל נליוחיוס) ונאלן, ארתחשסתא על שם מלכותו בלשון פרסי: [לכלות דבר יי מסי ירמיה] הנביא שאמר לפי מלאה לבבל שבעים שנה אפקד אתכם, והוא לא אמר לנלות בבל, אלא לחרבן בבל, ודניאל מעה בזה החשבון, שני בשנת אחת למלכו אני דניאל בניתי בספרים ספרי השנים אשר היה דבר יי אל ירמיהו הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה, ופסוק אחר אומר) לו לפי מלאות לבבל אפקד אתכם) לפקדה ולא לנאולה, כמו שני ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר יי משנתרבה בבל בימי בלשצריה) על ידי כורש הראשון עד שנת א' לכורש אחרון, הם שבעים, שנה: 2 [כל ממלכות הארץ נתן לי יי] ללמד שכל המלך בארץ ישראל כמולך בכל העולם, וכן הוא אומר רבתי בגוים, וכל כך נח) בזכות שעסק בבית המקדש, ואמר חכמים ארבעה מלכים שלמו בכל העולם כולו, ואילו הן שלמה, דכתי' ואת כל יי) מלכי הארץ מבקשים את שני שלמה, אחאב בן עמרי דכתי' אם יש נוי וממלכה אשר לא שלח ארוני וכת' והשביע את הגוי ואת הממלכה, אחשורוש, דכתי' וישם המלך אחשורוש) מס על כ, הארץ ואי היסב, כורש דכתי' כל ממלכות

נכתב אות באות בלי תוספות וגרעון מהבי הנמצא באהל המנוח
מויה אברהם מערצבאכער בעיר הבירה מינבען יעיא. ואך סימני
הפרישיות והפסוקים נוספו עליו.

(ה) חלק הראשון מספר זה יא לאור נמסיע. סולרי לסמנים גדליני
והפועל נמס 1889, ונקרא נסס, רי צימין בן יסודס ופרשו לם' נחלס ונחמיס'
(R. Benjamin b. Jehuda u. sein Commentar zu Esra u. Nehemia).
3 כייז (= כתז יד סענזס צניס סמדרס לרנניס צנרסלר): סל; עיין רלס סענזס
דף ג' עיז וילקוט סענעני נחמיס א' א. ג) כייז: ללל ציעוי. ד) צכ"ז נמלל נלמ
סייכר' לפני נלמ, סייסוקיך, ונליס סמליל ספוקר לכחז, סייסוקיך וסכס סל סל
סחי'ס ולכן כחז סל כל סעלס עור ספעס. ס) כייז: גלייחיוני. ו) ירמיס כיע, י.
ז) דניאל ס' צ. ס) כייז: נקסס. ט) ירמיס סס; כייז: לפי נללס לבגל סנעניס
סנזס ולספוק סלסס. י) עיין נמלס דף ייז כ"ל (כסי ד"ס לפקידס צנלמל) וילקוט
דניאל סי צ. יא) צכייז עומיק: בן צכודנלר. יב) סס: סלסוק. יג) רלס לקטן
לד 11 וסללס. יד) צכייז נמלל סס עור נלמ, סלר. טו) צכייז נמלל גס ספסוק
סכסי צמדינוס (ליכס א' א'). טז) אזלי יס לסומיק סס נלמ, למסי למען סקל סנענ
סמללל על סעניין. טז) כייז: מלך יסר. יז) כייז: וכל; צפסוק נלמל: וכל סלרן.
יט) מלכיס א' י כ"ד. כ) צפסוק נלמל: סל סענעלגס וסל סגוי (מלכיס א' יס י).
כא) סענענ סכסי. כב) כייז: על כל. כג) ספסוק י א.

הארץ נתן לי יי"ט): [והוא ספק עליו] הוא ציוה עלי' (3) והיכן ציווהו), על ידי ישעיהו(ד), שני כה אמר יי למשיחו (לכורש), וכי כורש משיח היה, אלא אמר הקב"ה למשיח קובל אני עליך(ו) על כורש, אני אמרתיו(ז) הוא יבנה(ח) ביתי וגלותי ישלח(ט) והוא אמר מי בכס מכל עמו יהי(י) אלהיו עמו ועליו(יא): 4 [ינשאוהו(יב) אנשי מקומו(יג), שהוא(יד) דר ביניהם(טו): 5 (לכל העיר(טז) לכל אשר העיר יי לבו(יז) לבוא לירושלם: 6 [ובמגרות(יח) ובסתנות כמו ומגרות נתן לאחיה(יט) תרני ומתני(כ): 8 [מתרת(כא) הגובר], לוי היה ממנה על כלי בית יי ומתרתה שמו(כב) ופירושו מתיר דת שעל סיו ניתרת דת המלך, כלומר על סיו(כג) יצאו ועל סיו יבאו(כד) [הגובר(כה) ממנה(כה), גובר, גונו בר(כו), תבואה: [ויספרם(כז) וימנכ(כח): [לששבצר(כט) ששב באוצר: 9 [אגרשלין(לא) מורקות של דם, ד"א(לב) אגרשלי, גרסינן ביומא ירושלמי(לג) כלי שגור(לד) שאוגרין(לה) בו דם מלה(לו) כמו מורקות(לז): [מחלפים(לח) הם סכינים(לח) שבמקדש, גם אילו לצורך שחיטה הפשט וניתוח, ועל כן נקרא סכין של שחיטה חלמא(ל)]: 10 [כפורי(לה) ריודי(לה) ססין של זהב(לה) כמין כפורת, שהכפורת

(ח) עיין מגלה י"א ע"א וע"ב (ח"ד ג' ונלכו זכיהם וכו'), תרגום שני למגלה חסתר סוף פרשה א' ומדרש רבה לחסתר פרשה ק"מ. המאמר שלפנינו נקלטו צלו נו דברי החלמוד והמדרש יחדו. 3) זכ"ב מוסף: וילי ומתג' ופיקד; ראה תרגום אונקלוס בלשחיה ז' ט"ז; מ"ט, כ"ט. 4) זכ"ב: הכני לוונר. וכוון יוסר: הוי לוונר. 7) זכ"ב: הכניא. 8) יסעי' מיה, א'. 9) זכ"ב וזכ"ב (מגלה י"ב ע"א): לך. 10) זכ"ב חסרה מלה, אה"י וחסר, אהמתיי כחז טס. לז'. 11) זכ"ב: אה. 12) יסעי' מיה י"ב, וסס כחזי לאמר: הוא יבנה עירי וגלותי ישלח. 13) זכ"ב מוסף: ד', ואינו צפוק. 14) זכ"ב: לירושלם; עיין מגלה י"ב ע"א וילקוט לדברי הימים ז' בפרו' זכ"ב: ינשאו. 15) זכ"ב מוסף: ישאורו אה"י העיר. 16) זכ"ב: אהר. 17) זכ"ב מוסף: הו. 18) זכ"ב: בני ידלנו. 19) זכ"ב מוסף: כלומר. 20) זכ"ב מוסף: עור; ודחו נכדנה. 21) זכ"ב: חסר זכ"ב. 22) זכ"ב: ומתן יבנה. 23) זכ"ב: ומתן וחסר. 24) זכ"ב: חסר זכ"ב. 25) זכ"ב: חסר מונח, ביתרת' עד מלה. פ"ו. כי טעה הקופר ונתה פ"ו הסבילה, החלמר פה פעמיים. 26) זכ"ב: חסר, כ"ה. 27) זכ"ב: הוא. 28) זכ"ב: וחסר. 29) זכ"ב: חסר. 30) זכ"ב: חסר מוסף. 31) זכ"ב: חסר. 32) זכ"ב: חסר. 33) זכ"ב: חסר. 34) זכ"ב: חסר. 35) זכ"ב: חסר. 36) זכ"ב: חסר. 37) זכ"ב: חסר. 38) זכ"ב: חסר. 39) זכ"ב: חסר. 40) זכ"ב: חסר. 41) זכ"ב: חסר. 42) זכ"ב: חסר. 43) זכ"ב: חסר. 44) זכ"ב: חסר. 45) זכ"ב: חסר. 46) זכ"ב: חסר. 47) זכ"ב: חסר. 48) זכ"ב: חסר. 49) זכ"ב: חסר. 50) זכ"ב: חסר. 51) זכ"ב: חסר. 52) זכ"ב: חסר. 53) זכ"ב: חסר. 54) זכ"ב: חסר. 55) זכ"ב: חסר. 56) זכ"ב: חסר. 57) זכ"ב: חסר. 58) זכ"ב: חסר. 59) זכ"ב: חסר. 60) זכ"ב: חסר. 61) זכ"ב: חסר. 62) זכ"ב: חסר. 63) זכ"ב: חסר. 64) זכ"ב: חסר. 65) זכ"ב: חסר. 66) זכ"ב: חסר. 67) זכ"ב: חסר. 68) זכ"ב: חסר. 69) זכ"ב: חסר. 70) זכ"ב: חסר. 71) זכ"ב: חסר. 72) זכ"ב: חסר. 73) זכ"ב: חסר. 74) זכ"ב: חסר. 75) זכ"ב: חסר. 76) זכ"ב: חסר. 77) זכ"ב: חסר. 78) זכ"ב: חסר. 79) זכ"ב: חסר. 80) זכ"ב: חסר. 81) זכ"ב: חסר. 82) זכ"ב: חסר. 83) זכ"ב: חסר. 84) זכ"ב: חסר. 85) זכ"ב: חסר. 86) זכ"ב: חסר. 87) זכ"ב: חסר. 88) זכ"ב: חסר. 89) זכ"ב: חסר. 90) זכ"ב: חסר. 91) זכ"ב: חסר. 92) זכ"ב: חסר. 93) זכ"ב: חסר. 94) זכ"ב: חסר. 95) זכ"ב: חסר. 96) זכ"ב: חסר. 97) זכ"ב: חסר. 98) זכ"ב: חסר. 99) זכ"ב: חסר. 100) זכ"ב: חסר.

ארכה ורחבה כמדת מכסה ארון(ב) ועוכיה טפת, וכל דבר שהוא נמתח ונקרע ואין לו עובי וקומה נקרא כפרת, ודומה לו וכפרת אותה(ג): [משנים], משונים זה מזה בצורה ובמלאכה(ג). ויש אומר משנים מוכפלים כמו שני כי כל ביתה לבוש שנים(ד), פירושו כפלים וכה(ה) כי משנה(ה) תרני(ו) על חד תרין:

ב.

2 [וזרבבל] הוא היה בן יהויכין(א), ולמה נקרא שמו וזרבבל וזוע בבבל, שנודע בבבל בבית הסוהר, ולמה נקרא(ב) בן שאלתיאל(א), ששאל אותו מאל, שלא נשאר מבית דוד וזלתי יהויכין, ושאל אותו מאל(א) וניתן לו: [ישוע], זה יהושע בן יהוצבק הכהן הגדול(ג) ולמה נקרא שמו ישוע, על שם שבניו נשאו(ג) נשים נכריות(ד) שני ויהושע היה לבוש בנדים צואים(טו) ומתרגם ויהושע הוות(טז) ליה בנין דנביב(ז) נשין דלא כשריין(ח) לכהונתא וכו' וימצא מן(ט) הכהנים אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע בן יוצבק(י): [מרדכי(כא)], שידוע בע"כ(כ) לשנ(כב), הוא מרדכי היהודי(כד): [בנו(כה)], פעם אחת בקשו המשמרות(כו) ונסנה בבש(כז), ופירושו מסר בנוי, ספור בנווי דאמיה(כח): 6 [בני פחת מואב], הם בני יואב בן צרויה, י' מתחלה ב'מ'ט(כט) בנימטריא א'ת' ב'ש'ל(ל) ולמה נקרא שמו מואב שנצח עמון ומואב, דבר אחר(ל) דאתי מרות המוביא(לג): [פחת] שרה שר צבא, כרכי ושר צבא למלך יואב(לד): [פחת] כמו פחות ומגיס(לד): 12 [עונר], עו מול, שכן קורין למולא גדאלה(ל): 59 [ואלה העולים מתל מלח תל חרשא], אלה בני ארם(לו) שחרשו כל העולם(לז) כהל וזרעוהו מלח, כלומר נשאו נשים

Stücke (Berl 1840) להכס ר"י לעדנער סי' ד' ד' 264 והלאה ועיין גם צמ' חלל מועד על שנות מתוהפס לר"ש אורזינו (ד"ו ה"ט) דף כ"ה צה"ט זק, וסס כאלה: וזכינו סעדי פי' כפורי, כרודי טקין טל זכ"ב. 1) זכ"ב: חסר. 2) זכ"ב: חסר. 3) זכ"ב: חסר. 4) זכ"ב: חסר. 5) זכ"ב: חסר. 6) זכ"ב: חסר. 7) זכ"ב: חסר. 8) זכ"ב: חסר. 9) זכ"ב: חסר. 10) זכ"ב: חסר. 11) זכ"ב: חסר. 12) זכ"ב: חסר. 13) זכ"ב: חסר. 14) זכ"ב: חסר. 15) זכ"ב: חסר. 16) זכ"ב: חסר. 17) זכ"ב: חסר. 18) זכ"ב: חסר. 19) זכ"ב: חסר. 20) זכ"ב: חסר. 21) זכ"ב: חסר. 22) זכ"ב: חסר. 23) זכ"ב: חסר. 24) זכ"ב: חסר. 25) זכ"ב: חסר. 26) זכ"ב: חסר. 27) זכ"ב: חסר. 28) זכ"ב: חסר. 29) זכ"ב: חסר. 30) זכ"ב: חסר. 31) זכ"ב: חסר. 32) זכ"ב: חסר. 33) זכ"ב: חסר. 34) זכ"ב: חסר. 35) זכ"ב: חסר. 36) זכ"ב: חסר. 37) זכ"ב: חסר. 38) זכ"ב: חסר. 39) זכ"ב: חסר. 40) זכ"ב: חסר. 41) זכ"ב: חסר. 42) זכ"ב: חסר. 43) זכ"ב: חסר. 44) זכ"ב: חסר. 45) זכ"ב: חסר. 46) זכ"ב: חסר. 47) זכ"ב: חסר. 48) זכ"ב: חסר. 49) זכ"ב: חסר. 50) זכ"ב: חסר. 51) זכ"ב: חסר. 52) זכ"ב: חסר. 53) זכ"ב: חסר. 54) זכ"ב: חסר. 55) זכ"ב: חסר. 56) זכ"ב: חסר. 57) זכ"ב: חסר. 58) זכ"ב: חסר. 59) זכ"ב: חסר. 60) זכ"ב: חסר. 61) זכ"ב: חסר. 62) זכ"ב: חסר. 63) זכ"ב: חסר. 64) זכ"ב: חסר. 65) זכ"ב: חסר. 66) זכ"ב: חסר. 67) זכ"ב: חסר. 68) זכ"ב: חסר. 69) זכ"ב: חסר. 70) זכ"ב: חסר. 71) זכ"ב: חסר. 72) זכ"ב: חסר. 73) זכ"ב: חסר. 74) זכ"ב: חסר. 75) זכ"ב: חסר. 76) זכ"ב: חסר. 77) זכ"ב: חסר. 78) זכ"ב: חסר. 79) זכ"ב: חסר. 80) זכ"ב: חסר. 81) זכ"ב: חסר. 82) זכ"ב: חסר. 83) זכ"ב: חסר. 84) זכ"ב: חסר. 85) זכ"ב: חסר. 86) זכ"ב: חסר. 87) זכ"ב: חסר. 88) זכ"ב: חסר. 89) זכ"ב: חסר. 90) זכ"ב: חסר. 91) זכ"ב: חסר. 92) זכ"ב: חסר. 93) זכ"ב: חסר. 94) זכ"ב: חסר. 95) זכ"ב: חסר. 96) זכ"ב: חסר. 97) זכ"ב: חסר. 98) זכ"ב: חסר. 99) זכ"ב: חסר. 100) זכ"ב: חסר.

נכריות ופסלו משפחתם): [כרוב ארן ואמרז]. אמר ארן הוא הקי', אני אמרתי) הו' לפני נאיון) ככרוב והן שמו עצמן כנמר) כרבי ההפך כושי עורו ונמר תכרבותו), כלומר שצבעו משפחתם כנמר שהוא צבעו ומנמר ונשאו נשים נכריות, לכך לא ידעו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם, על שנולדו מנשים נכריות, ואילו) הם: 60 [בני דליה וניס] אמר הקי' אני אמרתי הווי) לפני כהב המוב שאין בו סינים והן היו לי בית יש לסיני: 61 [בני חביה] בנים שחבו ליה: [בני הקי'] אמר הקי' היו לפני נאין כתרם והם שמו עצמן כקוף לפי שנשאו מנות ברדלי הגלעדי שהיה שמוף בויםה והוליד בנים בעבירה: [ויקרא על שםם] ולא על שם אהרן הכהן: 62 [אלהיד] בקשו כתבם המתחשים) [בקשו כתב ייחוס כהונתן ולא נמצאו ולפיכך נפסלו מן הכהונה: המתחשים] כמו ויתלדו על משפחתם) תרגו ואחיהשו(י): [וינאלו] י) כמו וינועלו כרבי לחם מנאלי, מנועל(כ): 63 [ויאמר התרשתא] והכא) נחמיה בן חכליה(כ) ולמה נקרא שמו התרשתא שהתיר יין(כ) לשתייה לפני המלכים(כ) בשעת סכנה(כ) דת' דרבי נחמיה בן חכליה יהו' בחדש כסליו יין לפני הובא(כ): [אשר לא יאכלו מקדש הקדשים], אבל אוכלין חלות ככהנים בעלי מומין כתי' אך לא יעלו כהני הבמות אל מוכה יי בירושלם כי אם אכלו מצות בחך אחיהם(כ) סיכן אתה למד שהכהנים(כ) שנשתמדו מרצונם ועשו תשובה(כ) וכהנים שחילו עצמם כנשים האסורות לכהונה כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה(ג) לכהן הדיוט הרי הן ככהנים בעלי מומין, אוכלין וחולקין בתרומות(ג) ובחלות, אבל אינן אוכלין בקדשי קדשים ואין מקריבין על גבי המזבח(ג): [עד עמד כהן לאורים ותומים(ג)], עד שיבוא אליהו וכו' לשוב וילבש אורים ותומים, וכן הוא אומר וישב מצרף וספדה כסף וסדר את בני לוי(ג) ולמה אמר עד עמד כהן לאורים ותומים, לפי שמים שנחרב בית(ג) הראשון ונגזו המשכן וכליו, יגזלו(ג) בגדי כהונה

ב) עיין דעה רנ"ח בקדושין דף ע' ע"א. ז) כ"ז: אמר, וכן הוא סוכתא סמקוס לנו נס' מרזא. ג) כ"ז: הקד"ה. ד) ע"ס: להס. ה) ע"ס: סיו' ומלח נאין' ספרס. ו) עיין קדושין דף ע' ע"א וילקוט במקומו. ז) ירמ' י"ג כ"ג. ח) כ"ז: ואלו; ואלו; ואלו הס' חקר כ"י' ממ' (= כ"י המונה צינה עקד ספרים אשר להמנעם צניכען). ט) כ"ז: וניח' את ספקו בשלמותו: בני מוים בני נקדוס (בספרים שלבו: נקדול). י) כ"ז: סק"ה. יא) ע"ס: סיו. יב) יחזקאל כ"ז י"ח וסכתי ע"ס: לטון; נמקוס, וכן סיו לי ציה יס' לסיג' נמלל כ"ז: וחס עשו פלגן דליו ונקדוים ככסף נמלל סינים וכן הוא אומר כסף סינים סיו לי ציה יס' וטקס כ"ע נמלל וטענה. יג) כ"ז: נמלל גם, ומצני כהנים; עיין נס' מרזא. יד) כ"ז: ילנו. טו) ע"ס: סמחייסקים. טז) נמדדל ש' י"ח. יז) עיין תרגום אונקלוס במקומו. יח) כ"ז: ונישום על נמלל: יט) מללכי ש' ז'; כ"ז: וכי"ז וניח'ים גם את לחשים הספקו: ונישום על נמלל: כ) כ"ז: ש' נעועל. כ"ג) נעועל להפדות הזה ראה בספר סגלי ל"י קמחי הוללח Mathews דל 35 ולפי הנמלל ע"ס פירושו של ר' בנימין לקוח מלח דונס סגלי' ניכ' את סגלי' סולח נד פירושו של נמלל (וינולו = וינדלו); ראה גם רש"י ורש"ע במקומו. כא) כ"ז: זו. כב) נמלל' ש' א'. כג) כ"ז: יין נסך. כד) ע"ס: מלכים. כה) ע"ס: סככה. כו) נמלל' ש' א'. כז) כ"ז: ראה גם רש"י ורש"ע במקומו (עיין בסעודה לנמלל' ג' א'). כח) מלכים ז' כ"ז: כ"ז: כ"ז: מלל' ורש"ע חסיה כ"ז: כ"ז: וכדו נמלל' ל) כ"ז: מללל. לא) יס' להסלים: ומעמדיה. לב) עיין קדושין ס"ט ע"ג וכמוצות ל"ד ע"ג. לג) נמלל' סמל' שלפניו: ולחיים. לד) מללכי ג' ג'. לה) כ"ז: סמל' סמל'. לו) ע"ס: נמלו.

שנעשו כמדבר ובמלו אורים ותומים עד שיבוא אליהו, סיכן אנו למדין שלא היו אורים ותומים בבית שני(ט): 68 [להעמידו על מכונן] ועל(ג) תוכן בנינו: 69 [דרכמונים], מסביעות(ג) כגון הובים, ד"אד) דרכמונים, דרך מונים, מסבעות המנין ואינן נשקלין: [מנים], הם שקלים כמו שני(ט) המנה יהיה לכסו): 70 [והנתינים] הם הנבעונים(ט), ולמה נקראו נתינים, שנחנם יהושע הוסיבי עצים ושואבי מים למזבח(ט):

ג.

6 [היכל יי לא הוסד(ט)], עדיין לא נתיסדי, לפי שהרסו אותו בני אדום הרשעה כשבאו עם הכשרים(ט) שני וכו' יי לבני אדום אה יום ירושלם האומרים ערו ערו עד היסוד בהי' הכיניו(ג) המזבח על מכוונתו במקום בניין ראשון תחת אהלים מסודי העמים: 7 [כרשיון כורש] כתיב(ג) הרשאה שנכתב להם כורש להיותן רשאוין(ט) לבנות בית המקדש: 8 [לנצח(ט)], האומניו(ג): [על מלאכת בית יי] ית) להרבות במל אכה, ויש אומר לנצח, לומר שירות כמו שני למנצח על השמינית סמור לדוד(ט) והפסוק יורה אחרי כן: 10 [ועמידו הכהנים מלבשים בחצצרות והלויים בני אסף במצלחים] כמו בצילצילים(כ): [להלל ליי(כ)] על ידי דוד מלך ישראל, על ידי שירי דוד ונבואתו ככתב בצלצלי שמע(כ) וכת' 11 [וענו בהלל ובהודות הודו ליי כי טוב]: [על הוסד] על שנתיסד:

ב) נמרוטו של ר' בנימין מלכך מרדו של רש"י עם פירושו של הלצ"ע והיו לפאדים, והלשון והענין יוכיחו; ראה רש"י ורש"ע במקומו וכן רש"י לפני המלמדים בחלמד אשר כמעט עליס לז' 8 נמלל לז'; ראה עוד ירושלמי קדושין פ"ד ס"א וילקוט לעמודל ז' ס"ו כ"ד. ז) כ"ז: על ג) הנכון: מנעבות. ד) הפדות סלמון ין, דרכמונים, עד, ד"א' חקר כ"ז. ה) כ"ז: כסו. טל' נמקוס. טל'. ו) יחזקאל ח"ה, י"ג; כ"ז: ומנה, והוא שלל כוססת הספרים שלפניו. פ"ד דרכמון = *drachma* ומנה = *menah* כמפורט של ס' לוקרנאלק עיר המנעבות והמקלים בחלמד (Ueber talmud. Münzen u. Ge-wichte, Breslau 1862, דל 5, 25, 29. ז) עיר סגנונים ראה ירושע פ' ג' עד סוף הפרשה. ח) כ"ז: לנתי' המקדש' נמקוס. למנצח. ט) כ"ז: יסד, וכן הוא בספרים שלפניו. י) עדיין לא נתיסדי חקר כ"ז. יא) כ"ז: יסד, ע"ד יסד, והוא סוכסה ע"ד המצד. יב) סהלים קל"ז ז'. יג) כ"ז: וכי"מ ושלמיים את הסגן ומספיין מלל. יד) כי"ז: נכס. טו) כ"ז: לסיוחס לחשים, והוא סעוה סופר גלי ספק; ראה למדע סה רש"י במקומו. טז) כ"ז: וכי"מ וספיין פס: על מללח ציה ד'. יז) כ"ז: נמלל מלל, לנלל' עוד הפעם לפני מלל. סאומניו(ג). יח) סמקדל אלל עניי מלל לנלל חקר כ"ז; הענין לא יסוכה ע"י עניי סדל סמלוח כמכני סיד. יט) סמלוח ספקוק חמור לדוד (סמלוח י"ג ב') חקר כ"ז; פדות סייח נמלל אלל ספרים ור"י קמחי (ספר סגלי' דל 124); ראה גם רש"י במקומו. כ) עמולל ז' ר' ה' כה) בספרים שלפניו: את ד'. כז) סהלים ק"ג ס'; כ"ז: ונדח ספקוק שלממוח: הללוו ונלללי עמע הללוו ונלללי תרועה.

ד.

1 [וישמעו צריף]. יהודה ובנימין]3) הם שכיני ארץ ישראל היושבים בערי ארץ ישראל כדתי ויבא מלך אשור מכלל ומכוחה וני ויושב אותם בערי שומרון] וכת' ולא יראו את יי' וישלח] בהם את האריותם] והם גרי אריות שנתגיירו מסחד אריות] שהיו הורגין בהם ולא היו גרי צדק] אלא משום] האריות שנתגיירו] שני את יי' היו יראים ואת אלהיהם היו עוברין] וישבו שם עד שנחרב הבית] וכל ימי גלות מדי ופרס עד שעלה עזרא וסיעתו מבבל] ואז נגשו אל הרוכל בערמה] ואמר] להם: 2 [נגבה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם ולא] אנהגות] מימי אסר חרון מלך אשור המעלה אותנו סה] ולא כתיב ולו קרי, שלא היו זוכים] אלא מיראה שלא יגריהם] בהם האריות, כיון שראו שלא קיבלום מיד התחילו להספין שני 4 [ויהי עם הארץ מרפס ידי עם יהודה ומבליהם] אותם לבנות]. לפי שהיו מרפסין ידי העם היו ראשי האבות] מכהלים וממחרין אותם לבנות] בעל כורח, כיון שראו כך] שכרו עליהן יועצין] להתעות עם יהודה ובנימין היושבים בירושלם: 5 [להסר עצתם] של ראשי האבות שלא יבנו בית המקדש, ולמה הזכיר יהודה ובנימין] כי עשרת השבטים גלו עיקרם ורוכסם] על יד מלך אשור שני ויעל מלך אשור בכל הארץ] וכת' ויגל את ישראל אשור] ויושב אותם בלחלח] וני] וכת' ויגל ישראל אשורה עד היום הזה] מכלל שלא שבו לארץ ישראל לפי שהיו בהם צדיקים ונביאים והיו יודעין] עתיד ליחרב פעם אחרת ועתידין ישראל פעם אחרת] וישבו שם בארץ אשור ונשאו שם יהודה ובנימין שני השבטים בארץ יהודה ובנימין, ושאר מעט מתי מספר משאר השבטים נשאו בעריהם עד גלות בבל, ואז גלו כל גדולי הרוד לבבל ודלת הארץ נשאו בארץ ישראל

ה) כ"י: ט"ז, והוא ט"מ. ז) צמקוס הפירוש הזה נמלא כ"י: זכריה: הנה תושבים היושבים נלי כדתי ויבא מלך אשור מכלל ומכוחה ונעוה (זכריהם הספרים שלפנינו: ומעוה) ומעוה וספרים יושב בערי שומרון. ג) ח"י י"ז, כ"ד; מלח, לחוס"ס חסרה כ"י: זכריהם שלפנינו. ד) כ"י: זכריהם שלפנינו: ד' (ס"ט י"ז, כ"ה). ה) ממלת, וה"ס: עד אריות" סקר כ"י: ו) המוכר פה הוא, כנראה, הספס המעתיק והוא חסר גם זכריה: ז) כ"י: זכריהם. ח) כ"י: זכריהם: מעוה ירח. ט) ג'ל' כנענייה: כמו שהיה זכריה: י) והנוסחא המסורה לנו: יראים את ד' ואת פסיליהם היו עובדים (מ"ז י"ז, מ"א). יא) כ"י: מוסף; וכל ימי גלות צבל. יב) כ"י: זכריהם: מכלל וסיעתו. יג) כ"י: אז נגשו בעריהם אל ויבנו אל ואל ראשי האבות. יד) כ"י: זכריהם: הספרים: ויאמרו. טו) ולו קרי. טז) כ"י: זכריהם, וכן הוא בספרים וחסר פה צמקוס. יז) כ"י: זכריהם: יש כלן הסופרים המלים, אליו ומלכיה. יח) כ"י: יגדו, וטעות סופר הוא. יט) ומכללים כתיב. כ) כ"י: זכריהם: מרפסין ידי עם ראשי האבות. כא) מלת, לבנות" חסרה כ"י: כב) ע"ס זכריהם: כן. כג) יש להשלים: רעים; צמקוס כתיב הגוף. כד) וסיון סרזים, י"ס נמלא כ"י: י"ז, וה"ן' זכריהם: זכריהם זכריהם נמלא, י"ס, וה"ס' כלהתם. כה) עזרא ד' ח' כ"י: רונס ועיקרם. כו) מ"ז י"ז, סי. כז) ג'ל': אשורה, כמו שהוא בספרים שלפנינו. כח) ט"ס וז"ל: נחלה כמו שהוא בספרים. כט) כ"י: מ"ז י"ז, ו; כ"י: זכריהם נמלא גם סוף הצמקוס, ובחבור נסר גזן ועמי מדי. לו) מ"ז י"ז, כ"ב. לא) יש להוסיף: שנים המקדש, וכן הוא כ"י: זכריהם. לב) צמקוס המלות, פעם אחת" נמלא כ"י: גילך צללת" ורעמי סודים סנים מן האחד וז"ל: גילך צללת פעם אחת.

לעבוד האדמה כדתי ומדלת הארץ השאיר] לכורמים וליונים 3) ובשנת אחת לכורש עלו יהודה ובנימין עם פלישת שאר גלות השבטים ורוב עשרת שבטים לא שבו מאשור עד היום הזה: [וספרים עליהם יועצים]. כתי' בסמך לקיים מה שני יסבר פי דוכרי שקר], כי בלבל הק' עצתם אחרי כן], ויש אומי' וסכרים כמו וסכרתי את מצריים], כלומי' מוסרין] עצמן למיתה: [ויועצו:] להסר עצתם], וסוכרין עוי שקר ויועצו] רע כותבי שגנה: [כל ימי כורש מלך פרס] שכבש את בבל עד מלכות דריוש מלך פרס שמלך אחרי כן שהוא] בן אסתר המלכה כי] כתי' ובשנת אחת לכורש מלך פרס] וזו היא תחילת מלכותו], וכיצד הותחלה השגנה במלכות אשור, בתחלת מלכותו כתבו שגנה לבטליה] מלאכת בית המקדש]. ומי כתב השגנה, שמי ספרטו] בן המן הרשע], וזה היה] בימי ושתי המלכה] בת בלשצרי], שלא היתה מניחתו לבנות בית המקדש, שהיתה אומרת מקום שהחריבו אבותי אתה רוצה לבנות] ומאת יי' היתה זאת, כי עדיין לא שלמה גלות מדי ופרס, וטעו ומנוכח] מחרבן הבית ולא היה להם למנות אלא מחרבן בבל, כי עדיין לא שלמו ע' שנה], ואז הועדו הרשעים להסית את ושתי בת בלשצרי], וכמה שנים היו משחרב הבית על יד נבוכדנצר עד ימי כורש], בשנת י"ט] למלכות נבוכדנצר חרב הבית], והוא מלך אחרי כן כיו שנה], מדרוך כ] בנו מלך כיב, ובשנת כיב מת ומלך באותה שנה בלשצרי בנו ועמד במלכותו בי שנים ומחצה, כיא שנה ומחצה] דאילו מרוך ובי שנה ומחצה לבלשצרי] הרי כ"ד שנים], וכיו של נבוכדנצר מיום שנחרב] הבית עת מתו הרי ג' שנה]. או בא דריוש המדי ותמש את בבל והחריבה

ה) יש להוסיף, רכ עמי"ס לפי הנוסחא המסורה לנו, זכריהם כחז. רכ סרי"ס. ז) ולגזים כתיב (לחם מ"ז כ"ה, י"ז). ג) חסלים ס"ג, י"ז. ד) כנראה שז"ל ר' צנימין מנאל חפרוה סרים כרוה רסי והרצ"ע ז"ל, לחם פרוס צמקוס; כ"י: נמלא צמקוס כל הפרוס ממלת, כתיב, עד, כך הדברים האלה: לקיים מה שנאמר יסבר פי דוכרי שקר". ה) יעטיה י"ט, ד'. ו) כ"י: מסורין, והוא טעות. ז) נוסחת הספרים: יועלים. ח) כ"י: זכריהם: יועלי. ט) כ"י: כורש, והוא חספה. י) כ"י: כי כן. יא) עזרא ח', ח'. יב) כ"י: חסו נחלת מלכותו. יג) כ"י: זכריהם: להספין ולצטל. יד) כ"י: זכריהם יש פה חספה והיא: כתי' שני ויחילצ מלך ד' נדך לטון לו (נמדנר כ"ב, כ"ז). טו) עזרא ד' ט'. טז) לפרוש הזה לחם ילקוט רש"י צמקוס. יז) כ"י: סיה כחז. יח) חסתר ח' ט'. יט) כ"י: צמקוס: צמקוס כן נבוכדנצר; השנה לוח היאל ח' ח' (ואין להחזיר צמקוס, היאל ז' ח'). כ) כ"י: לבנותו. כא) ומרי חסר כ"י. כב) לחם לעיל את הצמקוס לפרס ח', ח'. כג) צמקוס, צמקוס נמלא כ"י: צמקוס. כד) צמקוס, וס נמלא גם ההוספה: כן נבוכדנצר חספה. כה) צמקוס: עד ימי כורש" נמלא כ"י: זכריהם: עד טענה על ידי כורש". כו) כ"י: חסע עשרה. כז) ע"ס: ציה המקדש. כח) השנה לוח עגלה דף י"א פ"ב, כי גם ע"ס צמקוס נמלא על פי החסרון הזה (י"ט ע"ס כ"ו = מ"ט) חס שני ממלכות נבוכדנצר, והמלאמר ע"ס הוא כמעט מלה נמלה כמו שהוא כחן לפנינו. כח) סים וז"ל מדרוך (מ"ז כ"ה, כ"ז); חולם כ"י: כחז מדרוך ככל מקום זכונה. כט) כ"י: כיא ומחלה. לו) ע"ס וז' ומחלה לבלשצרי. לא) ע"ס זכריהם נוסף: על שניהם. לב) כ"י: צמקוס. לג) ע"ס: שנים; לחם ממלה דף י"א פ"ב וילקוט לחסר ח' ז'. וכן הוא החסרון של שנייהם טעם: נבוכדנצר מלך מ"ה שנים, מדרוך מלך כ"ג שנים ואחריו מלך צמקוס ז' שנים נמלא רך הכל ע' שנה, ומדכריו של ר' צנימין למדנו, כי החסרון הזה אינו עולה יפה.

הגלה את ישראל (למדינת) ופרס ומלך שנהג) אחת, הרי נזיל, כורש בנו
 מלך ג שנים, הרי נזיל, ובשנת אחת לאחשורוש בתחילת מלכותו החלו לבנות
 הבית (על דברי דניאל, כי דניאל טעה ומנה משנת ד' לנבוכדנצר מנבואת
 ירמיהו וכלל אותן מיו שנים עם ניה, והם ע' משנת ד' לנבוכדנצר ועד) תחלת
 מלכות אחשורוש, ואז כתבו ששנה עלו) יהודה וירושלם, ומלך אחשורוש אחרי
 זאת יג שנה, כי בשנת אחת למלכותו בשלה המלאכה ומלך אחרי כורש בנו
 הנקרא ארחשסתא ואז כתבו צירן) יהודה ששנה ואלה הם רחום בעל טעם
 ושמי ספראט) היתה המלאכה בשילה יד שנים כל מלכותי) אחשורוש, ליב
 שנים למלכות ארחשסתא הרי מיה שנים, שנה אחת) לכורש בן אסתרי)
 הנקרא דריוש עלו מבבל, הרי מיו שנה) ובשנת שתי) לבואם אל בית
 האלהים בירושלם החלו לייסד ולבנות ובקשו הכותיים) להתחבר עמם לבנות)
 ולא קיבלום אז שכרו יועצים להפר עצתם, ולא עלתה בידם בימי כורש כאו
 בימי אחשורוש ואח) בימי ארחשסתא הנקרא כורש בדברי חכמים), הוא
 כורש, הוא דריוש, הוא ארחשסתא) 7 (כתב בשלם), ומי כתבו רחום ושמי
 על שם מתרד סבאל: (ושאר כנתי) (כ) ושאר סיעתו, כנותו, עדתו, כנישתו,
 כניפתו כנון כינופיה כולן לשון אחר) לשון) קודש עדתו, בלשון ארמי)
 כנישתו, ובלשון) תלמוד כנישתו, בלשון סרסי כנותו) (וכתב הגשתו כתוב
 ארמית ומתורגם ארמית), כלומר כתב משונה וכפול במכתב ובפירוש) 8 (כנמא,
 בן נאמר, כלומר בן ניםא, בן אימא) 9 (כנותו) ערמט) וסיעת כינופיה:
 [דיניא] מן דיני מדינתא, ואית דאמרי דיניא מלכותא) (ואפרסתא) מן

פרס) (ארבוא) מן ארך כמו וארך ואכר וכלה) (בבליא) מן בבל:
 [שושנביא] מן שושן: (דיהיא) מן דיהי מדינתא: (עילמאי) מן עילם):
 10 [ושאר אמאי די הגלי אמנפר רבא ויקרא והותב המו בקריאז) די שמרין,
 הם העמים שהביא אסרחן מלך אשור הנקרא אמנפר בלשון פרס) הושיבן
 בערי שוסרן ונתיירו מסחד האריות, ויש אומי אמנפר הוא אביו של אסרחן):
 [ושאר עבר נרא] (ושאר העמים שמעבר הגהר) (וכענת) וכן ענת, כלומר
 כני) מענה הכתבי) ויש אומי) דברים רבים ומענה פוסין) כעניא דין בת)
 תהניגים ידבר רשא, דיא וכענת וכעת הזאת) 11 [פרשנ] (מ, משנה התורה)
 תרני) [פרשנ] (אורימא), והוא כתב הגשתו, משונה וכפול: [אנרתא]
 דברים) רבים אנוריים) בה) 12 [פרדתא], מורדת דתי רבתי בניים
 שרתי במדינות) (וכישתא) [פרשנ] (ושוריא), חומות מתני ושוריא):
 [שכלילו] ויכלו תרני ואישתכללו) (ואושיא) הם היסודות) חחק בנין
 הבירה כדתי לאשישי קיד הרשת) ומתני לחקוף) (ויחיו) חוסים
 ותושבים בקרקע) הקשה לייסד החומה כדחנן החוטט בנדישלם) 18 [רד], ואת
 תרני) דא) (ישתכללו), ישלימו יכלו ויבנו) (סדהמ) בלו והלך) לא

א) מן פרס" חקר זכ"צ וזכ"מ. לדעת קוטוב נספרו הסכר ט"א 240
 אפרסתא הוא העם הסורי סיוטן זין מדי וזין פרס, סנקלל נספס Paratata-kene.
 ז) הכתיב: חכוי. ג) נלמדה י' ; וזכ"מ ית גם המנך הכתוב: זלך עמך.
 ד) זכ"מ: דסייא; סקרי; דסייא, וזכ"מ: דסוא. ה) זכ"מ: ענמיא; וזכ"מ: ענמיא;
 ו) ססוס רש"י, רלצ"ע וזכ"מ עמקומו. מכל ספרות סזא נלמא, כי ל' זנימין
 ידע לטעמיה נצאורו גם ענמיים גיאוגראפיים, אף כי לא נלמא זמא אלא נדיך סקייס סלמון
 (Etymologie). ז) נספרים טלפניו: נקריס. ח) זכ"מ: סכמי. ט) נטוגע להספרות
 סז' רלס ס' ספרים נד 568; רלס עוד רש"י וזכ"מ עמקומו. ספרות סלמון, סלס
 לפיסו אסנפר אינו סנמריי כ"א סכרדן, לא חמלא לדעמי נסוס אסד מנצאוריס, וכנלס
 יס לו איהס יסס אל טמס פרס, ולא אוכל לדאזן לזי לסעמיק סקר דנדר סזס. י) זכ"מ:
 נסרלי; נספרים טלפניו: נסרס. יא) נמקוס, סנסר' ססור זכ"מ וזכ"מ: סרס.
 יב) קרי: ען, וכן סוז זכ"מ. יג) זכ"מ וזכ"מ עוקיסיס: דנה סרמגן איגנחא.
 יד) זכ"מ עוקיף, וכענת" וסוז ללא לוק. טו) זכ"מ: פיוסיס. טז) סס: כנען סל'.
 יז) עשלי י"ח כ"ג, וספיל לפיסא דקלס: ועסיר יענח עסוס. יח) ספרות סלמון ססוס
 כ"מ עמקומו, ולספרות סז' וסג' ססוס ספר ספרים נד 568, ורלס גם רלצ"ע ורש"י
 עמקומו. יט) זכ"מ עוקיף: כסו סל'. כ) דנריס י"ז י"ח; יססע ס' ל"ב. כל) רלס
 ספרוניס נמקוס ססכר. כל) ונחנרוס: פסחגן. כג) אורימא" סקר זכ"מ. כד) סס:
 סרנריס. כט) סס: אגוריס, וט"ס סוז. לו) ססוס כ"ק, רש"י ורלצ"ע עמקומו.
 כל) זכ"מ וזכ"מ נמלא גם סעמך ספסוק: סיסס לנפס (איכס א' א'). כט) זכ"מ:
 וזכ"מ, וכן סוז נספרים סלנו. כט) וסורי סמי. ל) זכ"מ: ססוס עמנ' סורייל
 (רלס סרנוס לנ"ז כ"ס י', וססליס כ"ל כ'). לא) אסכלנו סמי, וקרי סכלנו. לב) ססוס
 סרנוס אונקלוס נלמדה ז' א'. לג) זכ"מ וזכ"מ: סס ססוס וססודוס. לד) יסמי
 ס"ז. לט) סרנוס נמקוס סל': סוקסיסן. לו) זכ"מ עוקיף: כלומר. לז) זכ"מ
 וכי"מ עוקיסיף: נמקוס סקרעף. לב) רלס סוכס ד' ס' ע"א. לט) לפרות ספסוק סוז
 רלס רש"י עמקומו, ספר ספרים נד 568 וסללס. ע"ד ססוניס סננלליס זכ"מ סוז
 דנרנו נלרוס נמקוס סלמון סלמון סלמון ס"ו. נט) זכ"מ וזכ"מ: כסו דמסר'. נז) רלס
 סרנוס אונקלוס לוקלד ו' י"ח. נח) זכ"מ: וסלישו ויכלו ויננו. נט) סס וזכ"מ:
 ננרס, וכן סוז נספרים סלנו. עג) זכ"מ וזכ"מ עוקיסיף: ער.

א) זכ"מ וזכ"מ עוקיסיף: עס סכרדיס. ב) זכ"מ: נמדי. ג) סס וזכ"מ:
 סנח. ד) זכ"מ עוקיף סס מלח, סנס". ה) סס וזכ"מ: לננחו נחל ססיעסו.
 ו) זכ"מ: ער. ז) סס וזכ"מ: על יוסני. ח) זכ"מ: סרי, וסוז ס"ס. ט) רלס
 נחל ד' ח'. י) זכ"מ וזכ"מ: לנלכות. יא) זכ"מ: ונכנת א'. יב) סס:
 סנלכס, וסיל סוספס. יג) סס: סניס. יד) זכ"מ: ז', זכ"מ: סניס. טו) זכ"מ:
 סגריס, וסיל סוספס. טז) סס: לננות. טז) ז"ל: וסף. יט) זכ"מ וזכ"מ עוקיסיס
 סס מלח, ססוז". יט) רלס אס סכסוז לפרסס א', א'. ססססססן ססודיק סזס יודע
 לטו, כי ל' זנימין סס נצאורו עין פוקסס גם על סרי סזמניס, וסדנר סזס ילסו לדעס
 אס סכונס ספרוס טלפניו, כי סס אל סדרי ססולרס וקורוס היניס סס עמנרו לז.
 ספרוס כל ספרסס עד נמקוס סלסו נו סוז לטו ללות ולפד, כי ל' זנימין סנין וידע מוס
 מללכס סנלוד דוסס עמנו, וינלר נסוז ססס אס קסור סענייס וסודוס ססגיוני זס
 אסד זס נכל ספרסס. כ) זכ"מ: כוונתו, וסוז ס"ס, וסכמי נספרים סלנו סוז: כסוז.
 כל) זכ"מ עוקיף מלח, כסוזר ללא לוק. כג) זכ"מ וזכ"מ: סולסון ל"ס סד
 סוז נלמון ססוז כסויסיל. כג) זכ"מ: נלמון. כד) סס: ארמי. כה) סס:
 נלמון. כו) סללר ססוז ילסו לטו לדעס, כי ל' זנימין דך גם סוז נדך נלמניס
 וסעמלל נללר מלות קסוז ורסוז ע"י סססססס עס לססוזס אסרוס מלססוט ני סס.
 רלס אס סלמון סלמון מוספרנו זס פרסס ה' וסמ"כ זכ"מ קעניקלס ענין עולה נקסס
 אסד עס מוס טלפניו; רלס גם רש"י ורלצ"ע עמקומו. כז) זכ"מ: וספירוסו.
 כח) רלס ס"א מוספרנו זס ס"א, כ"ק (= כ"י קעניקלס), רש"י ורלצ"ע עמקומו.
 כט) זכ"מ: ונס סיסמ. ל) נספרים טלפניו: דיניא. לא) עין קודסין דף ע' פ"ב:
 מוסרי נכ' ססוזס נללי דלזי (רש"י פ' י"ח) עסס: עסס עקומס או עסססוז) ורלס ערוך
 ססלס לקוסוס (פ"ד נד 95 וסללס) סננלל אס ספסוק נכוכ. לדעמו דלזי או דילס
 סיל Dabanas על סר Belias ננל.

יתגון] מרה זו מנת המלך (ו) וז' סמס הסחורה, וכן כתיב) וסבאים אנשי מדה
 תרני נברין דסחורה, אנשי מדה בעלי סחורה: [בלון] וזה) כסף גולגולתא
 כמו בקע לגולגולתו) מס לשלמון, וכן כתיב ועל דניאל שם בל לשלמה (ז)
 כופר ממון להצילות) בל ובלו חד הוא ו' יתירה כמו ויכו האחד את האחר (ח)
 וי' (האחריה): [והלך] זו ארגונאי) הוא המכס שנותנין הולכי דרכים וגשרים
 ומחוזות ומדינות, ומאחר שיבנו היהודים ירושלם ובית המקדש עוד לא ישהעברו
 לך, ולא יתנו לך אילו המסיות: [ואפתום מלכין תהנויק] ד, ואוצר המלך היא
 בו נזקטו) והפסד: 14 [די מלח היכלא מלחנא] ס, מעתה) אשר סתור ההיכל
 שבירושלם, סתרו מיהינות בעצמינו ובפלה מלאכתו כמו ארץ מלחה לאית) חשב
 מתני ארע צדיאית) לאכ) תיתובכת) ועוד שמים כעשן נמלוכה, על כן
 הגדנו לך כרי שלא תניח לבנות: [וערות מלכא] וקלון המלך, דיאכ) וערות
 לשון חרבה (כ) כלומר אם יבנוכ) בית המקדש וירושלם או ימרו בך היהודים
 ויחרב מלכותך, ויש אומי לשון דלות, כמו פנה אל תפלת הערער) וכמו ערו
 ערוכ): [לא אריך לנא למיחוא], לא נאה לנו לראות ויש אומי לא אריך כ) לא
 לא נחיל וגמתין כמו ויחל כ) תרני ואוריך דנא) על זאתל) שלחנו והורענו
 למלך (ג): 15 [די יבקר], שיפושש כמו לא יבקר הכהן) מתני בירושלמי) לא
 לא יפושש כהנא) והוא לשון) בדיקה: [ותהשכח] ותמצא) [ומהנוקת
 מלכין] ומזקת מלכין) [ואישתרו] מרד בלשון פרסיט), ויאבק תרני ואשתרל) ט

ח) כי' מוסף; ומאי היא. ז) סס וכיימנ: זו מנת, והוא מיותר. ג) זכי' צ'
 נמלא גם תחלת הפסוק: יגיע מלכים וספר כוס (יסעי' מ' יד). ד) חכנס צמקוס
 היל: אכשין וסיל סופס. ט) כי'מנ: זס. ו) שנות מלח. ז) דיאל ו' סיו.
 ח) כי' מוסף כמו אית כופר נפשו (שמות ל' י' צ). ט) סס וכיי'מנ מוספין; וכמו
 ננו צעור (נמדנר כ"ד ג') פירוש; ראש ס"צ י"ד ו'. י) כי' צ': ויד אה. י"א) סס
 וכיי'מנ מוספין צן צעור. יב) כי' צ': ארטוני. יג) סס וכיי'מנ: ומדינות ומחוזות;
 ע"ד מנדה נלו והלך ל' צנח צחלל דף ח' ע"א וכדדים דף ס"צ ע"ב; ראש גם
 ספר הספרים ל' 569, ראניע צמקונו וכי'ק. יד) צמקוס טלנו; ואפתום מלכין
 הסמק. טו) כי' צ': היא צחק; צכיק נמלא, וסוק' צמקוס, ואולנ'; ראש ס"ס
 (= ספר הספרים) צמקוס היל ורע"י צמקונו. טז) זכי' צ' נמלא גם תחלת הפסוק:
 כען כל קבל. יז) כי' צ' וכיי'מנ מוספין; מכנר. יח) צמקוס טלנינו; ולא (ירמי'
 י"ו). יט) זכי' צ' וכיי'מנ: לניח. כ) כי' צ': דלא. כא) מרגוס צמקוס סמכ: כלמנח
 סדוס דלא איתמיצת. כב) יסעי' כ"א, ו; ספרוס סה עם ספסוק סמונח פה נמלא
 גם סמ"ס ל' 569 ורע"י צמקונו. כג) כי' צ': ויש אומי. כד) סס וכיי'מנ: מורכב.
 כה) כי' צ': יננס. כו) סהלים ק"צ י"ח. כז) סס קל"ז ז'; כי' צ' וכיי'מנ מוספין;
 ועוד ערי פירוש ומרג' קרוי מורכב; צמקוס טלנו ליטעיה י"ז ז': קרויון סרבו.
 הסופס סחלל אין לה מקוס צח וכלי ספק סופיסה סמעהיק לספרוס סמכי על וסמכות'
 (ססוס לספרוס סוס ס"ס צמקוס סה"ל ורע"י צמקונו). כח) קרי: אידן. כט) צמלסית
 ח' י'. ל) כי' צ' ורמגוס אונקלות (צמקוס סה"ל) ואורין ע"ל דנ; ססוס ס"ס סס
 ורע"י צמקונו. לא) כי' צ': על ק. לב) לסרוס הפסוק כלו ססוס כי' צ' צמקונו.
 לג) ויקלל י"ג ל"ו. לד) כי' צ' וכיי'מנ: צמקוס ירושלמי. לה) ססוס סמרוס ירושלמי
 צמקוס סה"ל ורמגוס גם רע"י צמקונו. לו) כי' צ' וכיי'מנ מוספיים: ציקור, והוא לסון.
 לז) כי' צ' מניח ללחיים: ומנח' ומנח' (ראש סמרוס אונקלות לצמלסית כ"ו י"צ).
 לח) כי' צ': ומנוקת מלכין. לה) כי' צ' מוסף וגס. לו) ססוס סמרוס אונקלות
 לצמלסית ל"ז כ"ס.

והוא לשון מלחמה: [על] קריחא דך] על זה הדבר העיר הזאת החריבה צ):
 16 [די הן קריחא דך] שאם העיר הווג) תיבנה: [חלק עכבר נהרא] אין לך,
 שכשם שימרוד) בך היהודים, כך ימרדו בך כל יושבי עבר הנהר: [לא אית
 לך], לא יש: 17 [בשמרין] בשומרון, וזאת התשובה): [שלם וכעת] דברי
 שלום ומענה דך: 19 [ובקרו והשכחהו] ובקרו ומצאו שזו העיר מימי)
 שם בן נח שני ומלכי צדק מלך שלם ומתני מלכא דירושלם) מאז מקדס)
 על המלכים מתנשאת: [ומרד] שמרדו בה הרבה מלכים: [ואישתרו] ומלחמות
 כמו) ואישתרל, לי מתחלת עם ר' כמו וארו ואלוית) ופירושם והגני, ואשתרול
 לשון מלחמה הוא) כדבתי'ד) ויאבק איש עמו תרני ואישתרל טו), מלמד שנלחם
 המלאך עמוט) עד שעלה עבקי) ברגליהם) עד כסא הכבוד, עלי) כן נדע) כ)
 אשתרוד מלחמות הואכ) ומימי עולם מרדו כל המלכים כ) על ירושלם ונלחמו
 בה, ובזמן שהיו עושין רצון קוניהם, היו כל המלכים נותנים מס לישראל, ועל
 כן אמר: 20 [ומלכין תקיפין הוו על ירושלם] כנון דוד ושלמה ושאר מלכים
 והיו שולטין בכל עבר הנהר) ומסיות ומכסים היו נותנים להם: [מדה] זו מנת
 המלך: [בלון] זו כסף גולגולתא: [והלך] זו ארגונא, לפי שהיו עוסקין בתורה
 ובמצות, ועתה מכבר אשר רפו ידיהם מן המצות, מעכשיו: 21 [שימכ] מעם
 לבטלה כ) [לבטל האנשים האלה שלא יבנו העיר הזאת: [עד מני טעמא יתשם]
 עד שאצוה אני ואשים צעהכו): 22 [וזהרין הווכו] שלו למעבר על דנא כ) [ל
 להיות להם שלו וביטול כמו לא תשלה אותי כ), כלומר לעזוב המלאכה ולבטלה
 על זה הדבר שאמרתם, למה ירבה חבלה והשחחה להוקל) מלכי מרי ופרס, וכל
 כך למה, כרי שלא ימרדו עליו אנשי המלוכה, ועדיין לא הגיע זמן הבינין) ג):
 23 [ארין], או מאחר שאינרתל) הנשתן של ארתחשסחא המלך היה נקרא ג)
 לפני רחום ושמישי וסיעתם, הלכו בהסון לירושלם, בחסון מתרני בבחילו ג) ובטלו
 מהם המלאכה בכחל) גדול: [נשתונא], כתב שיש בו מלשינות ג), מילה שניה

א) כי' צ': דנח, וכן הוא צמקוס טלנינו. ב) כי' צ': סמרוס. ג) סס: סחלל.
 ד) סס וכיי'מנ: צמקוס. ה) כי' צ' וכיי'מנ מוספיים: מרג' לא אית. ו) כי' צ' וכיי'מנ
 משלינוס עיפי הפסוק: פמנלל טלח מלכא. ז) סס וסס: מן ימי העולם מיימות. ח) ססוס
 סמרוס אונקלות לצמלסית י"ד י"ח; זכי' צ' סמרוס מלח. מלכ"ס סמונח צכיימ וסמקנלח
 למלח, מלך' סמקוס. ט) כי' צ': מקדס עולם; כייק לפסוק סיו, ס"ו י"ו וי"ט סוס
 כמעט מלח צמלה כמו ססוס לפנינו. י) כי' צ' וכיי'מנ מוספיים: ויאבק מתרני' (צמלסית
 ל"ז כ"ס). י"א) ולרו, צמלסית ז' ז' י"ח; וללה סס ל' ז' י"י; ז' ח; צמרו סניסס
 = סהס. ע"ד חלוק סלומיות ל' ו' ראש סיל מוספנו זס פיס. י"ב) כי' צ' מוסף:
 וכן ואישתרו. י"ג) סס: ואישתרל לסון מלחמות. י"ד) סס וכיי'מנ: וכן הוא לוונד.
 טו) סמ"ס ואישתרל (צמלסית סס) סמק צכיי'מ. טז) סס: עס סמללך. יז) ס"ס ויל:
 אצק. יח) כי' צ': רגליסס. יט) סס: ועל. כ) סס: כי (סוספס). כא) סס וכיי'מנ:
 סס; לפי כיימ ויל: מלחמס סוס. כב) כי' צ' וכיי'מנ: מלכי עולם. כג) כי' צ' מוסף:
 ומנוט. כד) סס: סינו, וכן מוא צמקוס. כה) כי' צ' וצמקוס: לצמלל. כו) כי' צ'
 מוסף; ועס; ספרוס טלנינו לפסוק ל' — כי' צ' נמלא כמעט מלח צמלל צכיק.
 כז) כי' צ': ססוס, והוא ענות. כח) צמקוס טלנינו: דנח. כט) מלכין ז', ל' כ"ס.
 ל) ס"ס ויל לסיק. לא) ליל סגנין, וכן הוא צכיי'מ. לב) סס וכיי'מנ: אסר סמרת.
 לג) כי' צ': מקרי. לד) ססוס סמרוס אונקלות לסמוס י"צ י"ח; כי' צ' מוסף: לימלסס
 על סיסוריס. לה) סס: וכיי'מנ: צמוע וצמל גדול. לו) סס וסס: כחצ סנו לסון

שמחליף ושונה בלשונתו) ואינו מברך כראוי וכנכון, או במלה עבודה(של בית ייג) מתחלה מלכות אחשורוש, וכל ימי ארתחשסתא עד שנת שתים לדריוש מלך פרס:

ה.

1 [והתגבי חגי] או באותו הפרק נתגבא חגי(הנביא חכריה בר עדואס) על יהודה וירושלם, על היהודים שיבנו בית המקדש, כי לא תבטלו מלאכתן וכן כת' בשנת שתים לדריוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש היה דבר יי ביד חגי הנביא(וכת' עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו ואבדה אמר יי(וכת' בשנה השנית בשנת שתים לדריוש היה דבר יי אל זכריה(וכת' לכן כה אמר יי שבתי לירושלם כרתים ונתי: 2 [בארין] או קמו זרובבל וישוע(והתחילו לבנות הבית(י) ואוחסי(הנביאים חגי חכריה(ועזרא ויהושע הכהן הגדול מסייעין אותם ומסיבין(לבם בנבואתם כתי' ידי זרובבל יסדו(הבית הזה(בעת הראשונה(בימי מלכי מדי ופרס וקמו צרי יהודה ובנימין וביטלו המלאכה בלשונ(שסיפרו אצל מלכים על יהודה וירושלם ועלחה ביד צריהם לבטל, כי לא הגיע עת בית יי להבנות וידיו תבצענה(עכשיו ידיו תהיין(משלימות הבנין כמו כי יבצע יי(לפי שעכשיו הגיע הזמן: 3 [בה זמנא] באותו(העת שהתחילו(זרובבל וישוע לבנות(בשנייה כדברי חגי וזכריה, או בא עליהם תחתי שהיה משומד(ושם אותו מנחריב(פחת(שלטון בעבר הגד(, ואמר כי בן(רבשקה(היה: [ושתר] הוא שכת' (והקרוב אליו כרשנא שתר(, [ביזי' ל(, הוא שכת' (ביחא ואבנתא(, [וכונתהון] וסיעתם: [מן שם לכום(, מעם], מי נתן לכם רשות, לפי שני לעיל(

שימו(פעם לבטלא גבריא(אילך וקריחא דך לא תתבני(עד מני מעמא יתש(, ועל כן אמרו עכשיו מן שם לכום מעם: [ואושרנא דאס] והומה זאת, ויש אומי' ואושרנא ארמון גדול ובירה גדולה, כרכי' עלו בשרותיה ושתתו(, בנין של קורות כרכתי' בצל קורתיו(בסלל שרותיו(וכן(נאמר בנבואת חגי עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית(י: 4 [כנמא], כנאמר: 5 [ועין אלההום(י)] ככתיב(עיני יי אלהיך בהי(, [ולא בטילו המו(י], עד אשר פעם הדבר לדריוש ילך ואו ישיבו אנרת על זאת, או שלחו אנרת לדריוש ודרו(פתשן אינרתא כו(י): 8 [אבן גלל] אבני שיש כמו בורמתי(דגללא(י): [ואעית] סחש(ועץ מושם בכחלים לחוק החומה: [ועבדתה(דך] מלאכה(זו: [אספרנא] בוריות, דיא אספרנא כמו אספרוא דגרסינן בראש כתובות(אספרוא(דידי בשלישי הוא דאתיא(, והם משואות(, אספרנא(ארמספר(, אנה, עד שלא יגמר הדיבור להיאמר והן עושין אותו במהרה ובנין הבנין(י): 11 [התיבונא] השיבונ(, [אנחנא(המו], אנהו מה עברי אלהי השמים(, [די הוה נשא(ג] שהיה בנוי מקודם לכן שנים רבות ושלמה מלך ישראל הגדול בנה ושיכללו ואין זה הבנין דבר חדש: 12 [להן סננ] די הירגון(ואכן משאוכעסי אבותינו לאלהי השמים ספר אהן ביד נבוכדנצר(והבית הזה(סתרו וההריבו ועמו הגלה לבבל: 13 [ברם בשנת דרא(, וגם בשנת אחת לכורש מלך פרס שם עיצה ופעם הבית הזה להיבנות(, וגם כלי בית האלהים של זהב ושל כסף אשר נבוכדנצר הוציא מן ההיכל שבירושלם: 14 [והבל הימון(והוביל אהן לבבל, הוציא אותם כורש הראשון מהיכל

א) כ"צ: וכנן שימו, (צ) סס: גונדיאל, (ג) נפסרים שלפנינו: חתנא, (ד) עזרא ד' כ"א, (ה) נפסרים שלפנינו: דנה, (ו) ירמיה' ה' י'; מלת, ושמה" חקר כ"צ, (ז) סס מוסיק: מתני, (ח) ראה חנוס אונקלוס בלשית י"ט, מ' (תס) נטססל שלפנינו: שרית(, (ט) כ"צ: וכך, (י) חגי א' ח'; כננננ לפתח הירושון של, וואשרנא' פרסי' נתקומו (בנין חומת לננים חנרו מנח), סיה ל' 569 וכיך נתקומו, (יא) כ"צ: אלתיסס, (יב) כננ, (יג) דגרים יי, י"ג, (יד) כ"צ: וכי"מ: מוסיקיס: לא צטל להס, (טו) כ"צ: חס חוה, (טז) סס: וכי, (יז) כ"צ: כרמי, והוא ס"ס, (יח) סס וכי"מ: פרוין מן שיש, והוא חוקס; רשיי וכי"מ מפרסס מלת, גללי' ג"כ בדרך הזה; ראה גם סיה ל' 571 ומיאל (דפוס ווארשא תל"ט) ל' 8, (יט) כ"צ: ועל, (כ) סס ועיזדחא; נפסרים שלפנינו: ועיזדחא, (כא) כ"צ: ומלכס, (כב) כחוטות דף ג' ע"ב, (כג) מן, דגריסין, עד, אספרוא(חקר כ"צ, (כד) כחוטות סס: אלתו; כ"צ: לחתי, (כה) כ"צ: וכי"מ: מוסיקיס: דק חחונה, (כו) כ"צ: אדעספרנא, וס"ס הוא, (כז) סס: עד דוספר, (כח) מלת, אספרנא', הנמלאת נמרה ז' פעמים (ס' מ'; ו' מ' י"ז י"ג; ז', י"ז כ"א כ"ו) מנולחת צללונו על שלפס אונגיס, הסבור סל' והג' דומין צעניס (ראה רל"ג' וכיך נתקומו; ס"ס ל' 570), הסבור ה' לא מנאל נתקום אחר, וכנלס ר' בנימן אמרו וסקד לו נמלמרי הסלמוד הטנא צה, לדעת קהוטוט (ערוך הש"ס ח"א ל' 195) מקור המלת הזאת הוא צמפת פרס פרגלן או פרסאל, ויסיה פרתו לפי': רחוק עשסו; לדעת גייגר (צמחצו העתי ח"א ל' 205) מקור המלת הוא ספר, ויסיה אי"כ למלת אספרנא מוצן כללי (מתנב מדעת הערך), כס' כ"צ: אנה, (ל) סס: והסרך (הוספס), (לא) נפסרים שלפנינו: הוא צנה, (לב) מך, ספרה כ"צ: וכי"מ: ראה נוספת הספרים, (לג) נפסרים שלפנינו: סננו, (לד) כ"צ: וכי"מ: שיקיס: מלך צבל, (לס) סה"ח חקר כ"צ, (לו) נפסרים שלפנינו: מדס, (לז) כ"צ: מניא צס גם מלת, וחק' שהיא הסתלת פסוק י"ד, (לח) נפסרים שלפנינו:

מלך (ה) בבלצ) לששבער שמו של שלמון) אשר סחת וסנן שם אותו(ד):
 15 (ואמר ליה) אלה הכלים שא והולך אותן והנה אותן בהיכל שבירושלים:
 16 [אדון] או ששבער זה בא ונתן אותם בהיכל יי ויסודות הבית הזה הוא
 בית האלהים אשר בירושלם התחיל ליסד ומאו ועד עתה(ו) להיבנות ולא שלמה
 מלאכתו: 17 [וינען] ועתה(ז) יברוק המלך בבית שם נגיו(ח) שם באוצר
 שהובא(ט) מכלל ושם יש כתוב בספר הזכרונות כי מן כורש הראשון הושם(י)
 מעם וניתן רשות לבנות בית האלהים זה בירושלם: [וערות] ורצון המלך על
 ואת המלאכה ישלח לנו בכתב ידו:

ו

1 [באדון] אויה) כורש המלך צוה וברקו בתי(ב) הספרים אשר(ג) נגינו
 המסון מנחים שם בבל(ד): 2 [והשתחב באחמטא] ונמצא בחמת, שכן ררך
 בני אדם לשום שטרותיהן בעור מעובד כמין חמת, ויש אומרים באחמטא בתיבה(טו)
 קטנה(טז): [בבירתא] כבירה, בארמון המלך במדי, ושם מנילה אתה וכן כתוב
 בהוכה בשנת אחת לכורש מלך פרסיה) כורש המלך שם פעם כול(יט) בזכרון
 דברים(כ) שנעשו(כא): 3 [אחר די דבחין דבחין] מקום אשר הזכרים זובחין:
 [ואשוהי מסובלין] והומותיו מסובלין ונבוהין ונישאיין(כב) אמות ששים רחבין
 כנבוה(כג) כדי שלא יסלד(כד): 4 [נדבכין די אבן גלל] כמו ששנינו(כה) או
 בראש הנדבכ(כו), שירש נדבכין שורין(כז) אבן על אבן, שכן כתב בנבואת חגי
 מטרים שום אבן על אבן בהיכל יי(כח) תרני עד דלא יתסם נדבך על נדבך
 בהיכלא דיי(כט), והם שורים של אבן שייש ג(ל): [ונדבך די אע חרת], וטור

והיגל המו. (א) מלך חקר כתיב. (ב) יש להטלים עיי מלח, ונתנס. (ג) כ"ב:
 שמו לטלפון. (ד) כ"ב מניח פה העתקם הפסוק העברית נשזפים (ה) השוה חיל מופרנו
 זה פיו; ככלל ישור הנשור שלפנינו וכ"ק זה לה, נפרט נפרטה הזאת, כמעט
 מלה נמלה. (ו) נספרים שלפנינו: לה. (ז) כ"ב וכ"מנו מוסיפים: הוחל. (ח) כ"ב
 מוסיף: אם על המלך טוב. (ט) כ"ב יבדוק נציה גיח המלך. (י) כ"ב אשר הונח.
 (י) כ"ב וכ"מנו: הודעם; נוספת כ"ב הוא גם נוספת הספרים שלפנינו. (יא) כ"ב
 נעשות: זה. (יב) כ"ב נציה. (יג) כ"ב וכ"מנו: האולרות וגיח. (יד) קרי: נצנל.
 (טו) כ"ב: כתיבה. וזה טעות. (טז) להפוטם הראשון ראה ס"ה נד. 570: נאחמטא
 כמו חמת מים מלא אברות; רש"י נקומו: פתרו כן חשני הפתרון שטסו כל העשוי —
 עגרה חמת מים; כ"ק נקומו: ונמלא חמת; רש"י נקומו: יש אומרים שזהו מן
 חמת מים; גם הפירוש הנ"ל נמלא בראש"י: או הוא סס כלי; לדעת קוסוב (פירוש השלם I
 נד 57) אחמטא הוא *Ephétava*; ראה גם נספר *La geogr. du Talmud* לה' נייבזיר נד 376 הערה 3. (יז) כ"ב: נצרתא, והוא פ"ס. (יח) כ"ב וכ"מנו נמלא
 נצנל נקום פ"ס. (יט) פסוק ג' נפרטה נשנוי לטון. (כ) כ"ב: הדברים. (כא) עיין
 אכן פירא; כ"ק ומחרגו מלח, נציה"ה נמלה. היכל. (כב) כ"ב: ונשלים. (כג) כ"ב
 וכ"מנו: ורוחן חמת פ' גונבן כרוס; (כד) ראה כ"ק נקומו. (כה) כ"ב וכ"מנו
 מוסיפים: נדלח האילן. (כו) נכוח ס"ז ע"א (כ"י נקום היל); לטון התלמיד:
 נדלח האילן ונדלח סדבך. (כז) פ"ס הוא ונ"ל: סס טורים, וכן הוא כ"ב וכ"מנו.
 (כח) חגי ז' פ"י; נוספת הספרים: אל אבן. (כט) נחרגוס (נקום היל) וכ"ב:
 לא יתסם. (ל) ר"י קמחי מניח את הפרות הזה נצט דוג; ראה ספר הגלר נד 8;

של עץ אחת(א), וכן כתב בבניין שלמה ויעש לבית טורי גוית שלשה וטור
 כרותות ארוים(ב), אבל שלמה מה שעשה לשום שמים עשה, וכורש לא עשה
 לשום שמים, שלמה עשה מלמעלה בראש הבניין(ג) וזה עשה מלמטה בתחלת
 הבניין, שלמה שיקע העץ בבניין וזה לא שקעו בבניין, שלמה סידר בסיד וזה
 לא סידרו בסיד(ד), כל כך למה, לפי שחישב בלבו ואמר אם יסדרו כי היהרים
 אשוקף אותו באשה(ה): [ונסקתא] הוצאה(ו): 5 [הנפק] הוצא(ז): [ותחח] ותניח
 כמו ותחג בגרו ותרגי ואחחתיה ללבושיה(ח): 6 [בען תחגי פחת עבר נהרא] (ט)
 ושאר סיעתם(י): [ואפרסכיא] (יא) הם גדולי מלכות, אפרסכיא, אפי ריוו מלכא
 כ"י, פי פני(יב) חאר המלך מבישין, אשורנו ולא קרוב תרגי סכיתיה(יג), והם רואי
 פני המלך הכתי בטגילה(יד): 7 [שבקין] הניחו(טו): 8 [די מרת עבר נהרא] (טז)
 מסנת המלך הבאה אליו מעבר הנהר(יז) כמו מדה בלו והלך(יח) לשון גדה מאותן
 הנכסים יעשה בנין הבית: [אספרגא] בזריות(יט): [נפקתא] הוצאה וברק(כ) תהיה
 נחונה לאילו האנשים(כא): 9 [ומה חששין] (כב) ומה חוששין, כלומר ממה יש
 להסב(כג) מחשבה(כד), הרי בני תורין וגי(כה): [חנטיס] חטים: [די לא שלן]
 בלי(כו) שגנה ובל(כז) פשיעה אלא כרצונם(כח): 11 [די יהשנא] שישנא ויסי(כט):
 [יתנסח] כמו ונסח(ל) [והקף יתחא] (לא) ותלוי יהרג וימות וימחה שמו(לב).
 וזה פירושו כל אומה ולשון וכל איש שיסיר(לג) דבר זה לבטל מלאכה זו יעשה
 בו דין כמו שנעשה בהן שיעץ בימי אחשורוש לבטל בנין בית המקדש, ראו

השום גם ס"ה נד. 570: נדבכין, וטורין, וכן. נמטה קורין נדלח האילן; כ"ק נקומו:
 וטורי אכן טיש; רש"י ורש"י נקומו. (א) השוה כ"ק נקומו. (ב) מ"א ו' ל"ו;
 נוספת הספרים: שלשה טורי גיח וטור כרתת לחים. (ג) כ"ב וכ"מנו מוסיפים:
 נסוף המומה. (ד) וזה לא סידרו בקיד" נשנוי כ"ב. (ה) כל הענין הזה נמלא
 כמעט מלה נמלה זילקוט לכמנו" א. א. (ו) כ"ב: ונפקתא והולאה. (ז) כ"ב: הוליה,
 וכן חרנו המלה הזאת כ"ק, רש"י ורש"י נקומו. (ח) השוה ת"א נצרתא כ"ב ט"ו
 (והשוה גם כ"ק נקומו). (ט) נוספת הספרים: נהרה; כ"ב וכ"מנו לא הוצאו
 מלות, עבר נהרא, אולם מוסיפים נלדק: עמה חתני פחת עבר הנהר ושאר חגי.
 (י) כ"ב: ושאר סיעתו, והיא נוספת ונוטעת עלי ספק, כי למחרת מלח, וכנחשוך
 אחרנו לריכס צוה. (יא) נספרים שלפנינו: אפרסכיא. (יב) נקום פי" פני נמלא
 כ"ב: כ"י והיא טעות. (יג) ת"א נדבכ כ"ד י"ז. (יד) אספר א' י"ד; ר' בנימין
 נדבכין נין אפרסכיא לאפרסכיא (ראה פירושו לפרשה ד' פסוק ט'), ונוטס צוה מדק
 המפרשים האחרים וינאר מלח אפרסכיא חריות יחיה, אך נצורו אינו עולה יפה ע"כ
 השואל הלשונית. כ"ב יש פה הוספת הדברים: [דחיקין] רחוקין היו משם. (טו) כ"ב
 וכ"מנו מוסיף: 8 [וונכסי מלכא], ונכסים של מלך כמו נכסים רבים (יהושע כ"ב ט).
 (טז) נספרים שלפנינו: נהרה. (יז) כ"ב: מעצר המלך. וזה טעות. (יח) נצרת א' י"ג;
 ז' כ"ב. (יט) כ"ב וכ"מנו מוסיפים: עלי אשור; ראה נפרטינו לפרשה ה' פסוק ח'.
 (כ) כ"ב: ודק נציה. (כא) כ"ב וכ"מנו: לאנשים האלה. (כב) ז"ל: ומה חשק, וכן
 הוא נספרים אחרים. (כג) כ"ב: לנו. (כד) כ"ק: ומה יחוש; ראה להלכה פרשה
 ז' כ'. (כה) כ"ב וכ"מנו מניחין את הפסוק ללו: ודכין ואימרין לעלוך לאלה שמיא.
 (כו) כ"ב: נלח. (כז) כ"ב: נלח. (כח) כ"ק: אשר לא יעשה; רש"י נקומו: נלח
 דחור. (כט) כ"ב וכ"מנו: אשר ישנה וימיר. (ל) דברים כ"ב: השוה ס"ה נד 570
 (מלה נמלה כמ"ס לפנינו). (לא) כ"ב: יתמני, והוא פ"ס. (לב) מכון נצור זה
 מתרגם כ"ק: כל איש אשר ישנה הדבר הזה יתסם עץ מניחו ויועמד ויתלם עליו.
 (לג) כ"ב: אשר ימיר.

מה אירע לו, הונסח ונוטל עץ מקורות ביתו ונתלה עליו כנתי (ה) ויתלו את המן על העץ (ג) ואמרו חכמים מתיבת נח היה אותו העץ (ג) ופרשנותא בן המן (ה) היה הנמון (ב) בקרוניאו) נארץ אררט, מקום שנהה (שם) תיבת נח ולקח משם קורה (ה) חמשים אמה כרוחב התיבה ושלתו לאביו כדי לתלות את מרדכי עליו ונתלה המן בום: (ו) ובייתיה (ו) נולו יתעבד, ביתו הפקר יעשה (ה) כמו שאירע להמן שני הנה בית חמישי (ו) נתתי לאמתי (ו) ויש פותרי (ו) נוולו מקום אבום בקר ומגולו מרומן (ו) צפיע (ו) בקר (ח), כי כאשר יבחו המלכים בתי האויב או יחריבו התקרה והמעזיבה להיות הרבן עולם ושמה ירבעו הבקר והמסוסים) ונעשה מקום מגולו מגלליהם (ט): 12 [יגמין כמו והגרוי לניאכ) אבניה (כ), כלום ימנר ויורד מגדלתי כל מלך ועם ששלח (כ) ידו להשחית בית יי (כ): [אספרנא] בוריווח: 14 [וסבי יהודאי (כ) וקני היהודים, הסכה), עזרא וסיעתו אנשי ננסת הגדולה: 15 [ושצי (כ), ויכל תרני ושיצי (כ), נגמרה מלאכתו (כ) בשלשה בארד בשנת שש (כ) למלכות דריוש וזה שאמר למעלה (כ) מסע (כ) אלה שמיא (ג) ומסעם כורש דריוש ואתחששתא (ג) מלך פרס, ואמרו חכמים כורש דריוש ואתחששתא כולן אחד הן (ג), אבל ברעתי (ג) ני מלכין

הוא) וחילקו להן מלכות נבוכדנצר, כורש מלך על בבל שני בשנת חרא לכורש מלך (בבל) וכת' (ו) דריוש מראה (ד) קבל מלכותא (ס) וכת' ארתחששתא מלך פרס (ו), וגם על דעת חכמי האומ' ני שמות היו לו, גם זה יתכן להיות, כי כן נאמר כורש מלך פרס (ו), כורש מלכא די בבל (ס), וכת' דריוש מלכא שם פעם ונר ערס) מהחתי (מה בבל) חמיה (ו), וכת' דריוש מראה קבל מלכותא (ו), הרי מלך על בבל ועל מדי ועל פרס, כורשי (ו) ששלך כשר היה, ארתחששתא על שם מלכותא (ו) ומה שמו דריוש שמו (ו): 16 [בחרו] בשמחה: 17 [לחמיא (ו)] לחמאת: 18 [והקימו כהניא בסלונתהון ולויא במחלקתהון], או עמדו הכהנים איש בחלקו להקריב קורבנותיהם והלויים איש בחלקו (ו) על דוכנן: 20 [כי הטהרן] מטמי סת וסקרי חבים חבות כתי (ו) כי יהיה סמא לנפש (ו), סמא נפש זה סמא סת, אופ) בדרך רחוקה בעלי קריין הובין חבוכא (כ), נידה סתרגי מרחקא (כ): 21 [וכל הנבדל מסומאת גויי הארץ] אותן שגרשו (כ) נשים נכריות שנשאו:

ו

9 [הוא יסוד המעלה מכל], הוא זמן המיוסר וקבוע לעלייתם מבלב, באחר בניסן עלה מבלב ונתעבב בשושן הבירה (כ) עד ראש (כ) אב ובא לירושלם, או מינהו המלך לנגיד על ישראל, כי היה צדיק ומיושר (ו): 10 [והכינס] את לבבו לדרוש (כ) תורת יי ולעשות [שהיה מעשה אותן ללמד בישר חק ומשפט כמו ואת הנפש אשר עשו בחינתם], שעשאו (ג) וגיירם וקרבן תחת כנסי (ג) השכינה (ג): 11 [פרשנן] פתשנן, ר' מתחלף עם ה', ופירושו דברי פתויין

(ה) כי"צ וכי"מ: טלפס מלכיס סיו. (ג) מלכא ה' י"ג; נכפריס: מלכ' וכן, מלכא די צנל'. (ג) וכת' חסר צכ"ג. (ד) מלכא כתיב (והוא חרץ עדי). (ה) דניאל ו' ה'. (ו) מלכא ז' ה'; ו' י"ד. (ז) סס ו"ה; ה' ז' ג'. (ח) סס ה' י"ג. (ט) כי"צ ווסקיף כזה: די. (י) קרי: צנל (מלכא ו' ה'). (יא) מלכא, חמיה, סניקיף מיוסרת ולדיך למתקא. (יב) דניאל ו' ה'. (יג) כי"צ וכי"מ ווסקיפס פס מלכא, עלי, וליטו צנצני רלס סססג ג' ע"ג. (יד) ז"ל: מלכות, וכן הוא בחלמוד פלגו. סלרציע נמקונס יפתס לטו עטרי צינה להנין אס סמלמל סקתוס וסמפוס סס, צלמנד: ולדמססמל סיל דריוס, ונקרל לדמססמל על סס סמדינס וסמלכות, כי כל מלכי פרס סיו נקלדן ק, כלסר כל מלכי מלכיס נקלדן פרס. (טו) כי"צ וכי"מ ווסקיפס ווסלמיס: על סלרציע ללל צימיו; סמלמל סס ססר צנצני נמקוס סיל וכן ליטו צילקוס לנמיה ח' ה'; צכייט נמללות סמלות סללס לפרל ח' ה'. (טז) סקרי: לססלס. (יז) מן, לסקריני' עד, סללקרי סקר צכ"ג. (יח) קרי: ככת'. (יט) כי"צ וכי"מ ונילס אס כל סססוק: או צדיך רמוקה (צמנד ס' י'). (כ) סר' סקר צכ"ג. (כא) נמקוס, זנתי' נמלל צכ"ג וכי"מ, ווטנרקי'. (כב) ס' ויקרל כ' כ'ס; ססוס לצלורט זס חלנד נמנד סלך ל' ל' 43 וסלסל. (כג) צכייט: סיגנשו, וסוס סיס. (כד) סכייט' סקר צכ"ג. (כה) סס: רלס מלכ'. (כו) ע"ד יסוד סממלס רלס דצרי רסי וסלציע נמקונס. (כז) נכפריס: סכין. (כח) עפי' ספריס יס לסוקיף כזס מלכא, אסד' ולמסקו אסר מלכא וסכין. (כט) צללסית י"ג ה'. (ל) צכייט צמסתי: עפיסס. (לא) נמקוס, כנפי' נמלל צכייט וכי"מ, ז"ל. (לב) רסי' צללסית נמקוס סיל' מניל אס ספריס ססס צתור דמס ור"צ מניל פס צתור פסס.

(ה) כי"צ וכי"מ: כלמור. (ג) אסכר ז' י'. (ג) כי"צ וכי"מ: אסוס סכין מתינס נס סיה. (ד) אסכר ז' ז'. (ה) למלכא הנמון (= *שמיא*, סר נלס, עוטל) רלס נכפר סמליס u. Chald. Wörterbuch über die Talmudim und Neuhebr. u. Midraschim לה' ליי חלק ח' ל' 451; קלסוס, ערוך סלסל ס' 178 [ירושלמי סכסדרין סוף פ"א ה' (ז)]. (ו) כי"צ וכי"מ: צקרוניו; לרעס לוי נכפרו סיל' מ' ל' 73; סמיון צמלס קרוניו: אדמה קסס מללס אכניס, וסוס סס גליל מלל סרריס; יסוד סמלס סוס: קרד (רלס חונקוס וסרנס ירושלמי לצללסית ח' ל' חרס = קרדו או קרוניו; חולין כ"ד" ע"ג: צדינל קרונילס, פרס': וססרי חרס סוס; צללסית' רצ' לצללסית ח' ל' על סורי קרוניו). (ז) כי"צ: אסר נסס ססס. (ח) כי"צ וכי"מ ווסקיפס: ארוכס. (ט) נמקוס, וסלמו' עד, נר', סממלל צכייט, כחונ צכ"ג ללמל: אס עסס וננו כסורה דסיינו קורה גדולה וסו חמרו אסוסי סוק יעסו עץ גנוס חמס [ז"ל: חמסיס חמס] וכת' ויתלו אס סמין (אסכר ז' י'), וסענין ססס לקוס מילקוס אסכר נמקומו. (י) נכפריס סלפנינו: וציס. (יא) צכייט: וציסו ספקר נעסס על אס. (יב) נמקוס, סמין כחונ צכייט: סמלן, חס סיס. (יג) אסכר ח' ז': צכייט מונל גס סמלן כחונ: וסוסו חלו על סמין על אסר סלס ירו ציחודיס. (יד) כי"צ ויס כפוס. (טו) ז"ל: כדונן, וכן סוס צכייט וכי"מ. (טז) לטוטי כתי. (יז) ז"ל סכקר, וכן סוס נכפריס [יסחקל ד' (סו) וכי"צ יס גס ... סוסס: וסלן ענין אסד. (יח) כי"צ וכי"מ: וכל צמסס, וסס סוססס. (יט) כי"צ: מללסי; כי"ק חמרגס מלכא, נוולר' עס, לרונן, וסוס מכוון לפיי ססי על ר' ננימן, וכן פרסו גס רסי' וסלציט. (כ) נכפריס סלפנינו: לגי. (כא) מיכס ח' ו'. (כב) כי"צ: אסר יסלס. (כג) וכל' צימין פרס מלכא, יעגל' גס עס' ל' 570: יעגל, יסל' מנורס גניד סרני כלי; כי"ק: יכיל כל מלך. (כד) נכפריס וכי"צ: וסני יסודיס (כס) כי"צ סמס. (כו) נכפריס וצכייט: וסילל (סיר ח'). (כז) ס' סל' לצללסית ז' ג'. (כח) כס' כי"צ וכי"מ: סמללסס. (כט) כי"צ: סססיס. (ל) רלס פרובטו לניל פסוק י"ד. (לא) כי"צ: מן עסס, וכן סוס נכפריס. (לב) ז"ל: אלס יסרלל, כתי' נכפריס. (לג) נכפריס: וסמססמל. (לד) נמקוס סמלל פס מנלס, וסמרו' עד מלכא, סן' נמלל צכייט: מליטו נסלמוד, סוס כורס, סוס דריוס, סוס ארמססססל כדעסרס סניקקל קמל דלסס סססס (רלס סססס ג' פ' ג'); רלס לניל צמרסו לפרסס ח' פסוק ח', (לס) כי"צ ווסקיף: כי כורס וריוס ולדמססמל, וסין נוך לזס.

ויוסין ושיגיון(ה) כמו באהבה תשנה(ג), כי דברי פיוסין של אינרות(ג) הם(ד) מפתין ומשנה(ה) האדום(ו) למלא תאות שולחיהם(ז) ועוד משנה מתרני פרשנות(ח) מכתב דברים כפולין(י): 12 [גמיר ובענת] מתוקן ומסויים(יא) דברי פיוסין, כליל מתרני גמיר(יב) והוא לשון סיום, ובענת, כן ענת האינרות(יג): 14 [יעשהו(יד) ויעצו: 15 [וליהבלא(טו) ולהולך(טז) כמו לך יובלו מלכים שיהי] יובלין מנחית(יז): 16 [עם התנדבות עמא] עם מה שמתנדבין(יט) העם: 17 [אספנא] בוריות: [המ] אותם: 20 [ושאר הששות(כ) ויתר חסרון שיחסר(כא) לברק בית ייבנ] כמו ומה השחונ(כב), ומה חסרון יש להם(כג), ויש אומר השחות והשחן לשון חושש(כד), כי העושה מלאכה מרובה מחשבה גדולה(כה) יש לו עד נמרו(כו) שמה יחסר לו דבר(כז): [די יפלכט] למנתן שישל לך בגורל ליתן חנתנ(כח) המלך: 21 [גובריא] גוברין הם ממונים על הפעולה: [די ישאלנבן(כט) לל] שישאל מכם: [ספר דחא] סופר התורה והדת: 22 [כורין] הם מדות, הומר שעורין תרני כור שערי(לג): [בחתי] גם הם מדות, הומר מידת היבש, בת מדות, הלח והבת עשירות ההומר שני כי עשרת הבתים חומר(לד): [ומלח די לא כתב] לפי שאילו ההצרכו(לה) שיעורן והמלח לא(לו): 23 [אדרודא] יש אומר(לו) בחזקה בלא(לז) עצלות, ויש אומר כהונן וכשורה, ויש אומר לשון וירח(לח): 24 [תרעיא] שוערים:

(א) כי"צ: ושיגיון, וט"ס הוא. (ב) סס מוסיק: חמיר (משלי ה' י"ט). (ג) סס: אנה: (ד) סס: המה. (ה) קרי: ועשין; כי"צ: מפתים ומשגים. (ו) כי"צ: אח האדם. (ז) סס: שלוחיהם. (ח) ח"ל דברים י"ז י"ח; ראה בס' תנאים ליהושע ח' ל"ב. (ט) כי"צ וכי"צ: משנה הוא. (י) רשי רביע וכי"צ מפרשין פרשנן כמו פתשנן (ראה דבריהם לעיל ד' י"א). ע"ד חלקן אומות ל' ות' ראה ח"ל מפרשנו פרק ה'. מנחור של ר"י קמחי (ספר הגלוי ל' 142) נראה, עד כמה קשה לבאר מלת פרשנן. בארזו של ר"צ נמלא צביה ל' 426. (יא) כי"צ מוסיק צוה: כול, וז"ל: כוליה. (יב) ח"ל לשמות כ"ח ל"א. (יג) ראה ר"צ עמקומו. (יד) קרי: יעשה, כח"ס בפרשים כי"צ וכי"צ ומזכיר לפני פסוק י"ד עוד דברים אחרים מפרשין ר"ג: מני ש"ס טעם וגו'. (טו) בפרשים ולהיכלה. (טז) כי"צ: ולהיכלה. (יז) תהלים ס"ח ל'. (יח) לפניה ג' י'; ככ"צ נעשות: ויבילי מנחמן. (יט) כי"צ וכי"צ: אשר מתנדבין. (כ) קרי: משמות, וכן הוא בפרשים, ככ"צ וכי"צ. (כא) כי"צ: אשר יחסר. (כב) סס: בית אלעים. (כג) עזרא ו' ט'; מלת, ומתי חסרה ככ"צ. (כד) נדך הזה יבצרו את המלוא חסמות ומשקן גם רשי ור"צ"ע לפרש' ו' ט'; ספר הגלוי ל' 102; פ"ס ל' 570. (כה) כי"צ וכי"צ מוסיקים: והוא אשר הוא (ר"ל: שזה עניינו). (כו) מלת "גדולה" חסרה ככ"צ. (כז) סס: עד גרמא. נמקום: גרמא ליל כחלל: גמירא, אשר חכונה זו נלשו חכמים כמו: גומר. (כח) הפי' הזה המוצא צ"ס ויש אומר הוא לר"ג, ראה הפרוש לר"ל ג' ס"ז; כי"צ לעזרא ו' ט'; ומה יחסו. (כט) יש להוסיף צוה מלת לך הנמלל בפרשים וכי"צ (ל) קרי: חנתן מנתי גימי ומתן, וכן הוא בפרשים. (לא) די ישאלנבן חסר ככ"צ, אולם יש לודך למלת האלה. (לב) ח"ל לויקרא כ"ז ט"ז; בפרשים: חסר עמרים; תנאים: כור דערין. (לג) יחקהל מיה ט"ו; כי"צ מוסיק: ונתנ' בית כור (תנאים נמקום כ"ל: בית כורא). ע"ד מלת חסר ראה קהלוס פדון השלם III ל' 434; בית כורין = *corus* = *corus* ראה סס IV ל' 311: כי סס מדה טוה לחומר והוא שלמים סלים; ע"ד חתן ראה ר"צ עמקומו. (לד) כי"צ וכי"צ מוסיקים: להיכח. (לה) כי"צ נעשות: לו. (לו) סס: יש שפתיח. (לז) סס וכי"צ: זלי. (לב) הפרוש הטליתי הזה נמלא צביה ל' 570: ארדלז צריות, ור"צ"ע עמקומו: ארדלז חסר משירות נדך ככ"צ כי חין לו דומה. הפרוש הטלי מונח מרוב המפרשים כפרות האמתי. הפרוש הקלאון יסודו צמלה זרוע = *brachium*, ולוקלקס מתגמו: דרעא.

[נתניא(א)] הם הנבעונים: [מגדה בלו והלך לא שליט למירמאנ] מנתנ(ג) מלכא וכסף גולגולתא וארגוני שהוא מכם לא יהא רשאי להפיל עליהן הוזיל ומתעסקין בבית המקדש(ד): 26 [לסות] בארבע מיתות בית דין: [לשרוש(ה)] זה גידוי ושמתא כמי שניו(ו) יתצד לנצח(ז) ויסחד מאהל ושרשך מארץ חיים(ח): [הן לענוש(ט) נכסין] עונש סמון וקנסות כמו ענוש יענשי, וענשו אותו מאה כסף(י): [ולאסורין] בבית(יב) הסוהר, ויש אומרין ולאסורין אלו מלקיות כמו ויסרו אותו מתרגם וילקין יתיה(יג):

ח.

1 [והתיחשם] ויחוסיה: 15 [אהבא(טו)] שם מקום(טז): [ומבני לוי לא מצאתי שם] אילו בני משה הלוי שנננו לפנים מנהר כמטין(יז): 16. 17 [ואשלחה לאליעזר ואצות] אוחם אלי(ט) ארו הראש בכספיא(כ) צוה לאליעזר(כא) וחביריו לילך בדברים נעים(כב) לארו הראש אשר בכספיא לתת לוכ(כג) מן הלויים שנשארו מיתר בני לוי לשרת בבית המקדש: 22 [ועווזו ואפון] וכתו חרונו: 27 [וכפודי זהב(כד) לארדוננים] כפודי(כה) הם ריקועי(כו) פחים של זהב ויש אומר מוקות(כז). [לארדוננים] יש אומר(כח) רכוננים(כט) משיביות כמין והובין(ל): [נחשת מוצהב(לא) מובהק כמו צהוב(לב)] [שנים חמורות כזהב] שני כלים היו שנותרו מימות(לג) משה כמו ששנינו בברייתא(לד) צילצל היה במקדש של נחשת(לה) ומימות משה היתה(לו) והיה קולו ערב, ועוד מכתשת היה(לז) במקדש של נחשת(לח) ומימות

(א) כי"צ מוסיק צוה: נחיים. (ב) סס וכי"צ מוסיק: עליהן, ובפרשים: עליהם. (ג) כי"צ: ומנת. (ד) ראה אח האמור בפרש' ל' י"ג. (ה) לשרשו כתיב. (ו) כי"צ: כענין ט"ו. (ז) בפרשים: יחסך ויסקך. (ח) תהלים כ"ז ז'; כי"צ נעשות: חיים. (ט) בפרשים: לענש. (י) שמות כ"א כ"ב. (יא) דברים כ"ב י"ט. (יב) קרי: בית. (יג) ח"ל דברים ל' כ"ז י"ח; כי"צ וכי"צ: וילקו; גם רשי עמקומו ומתיא אח העונשים העונאים פס בפרשנו. (יד) ראה רשי ור"צ"ע עמקומו. (טו) קרי: אהוא, וכן הוא בפרשים וכי"צ. (טז) לענת הר"צ"ע אהוא סס נהר הוא, כי זה דברו חסר הנסמך והרלוי נהר אהוא; רשי עמקומו יאמר: אל אהוא אל אומו הננה. (יז) כי"צ: סמטין (ראה המזכיר לרש"ש ח"ז ל' 82; בצלי קדושין ס"ב ע"ב). (יח) מקביל אל קרי: ואלוה, וכן הוא גם ככ"צ; סכתיב: ואלוה. (יט) ז"ל: על, וכן הוא בפרשים וכי"צ. (כ) כי"צ וכי"צ מוסיקים: המוקם, וכן הוא בפרשים. (כא) כי"צ וכי"צ: וניו. (כב) כי"צ נעשות: דרכים נשנים, קרי: דרכים נעמים. (כג) כי"צ: להס. (כד) בפרשים: עשירים. (כה) כי"צ וכי"צ מוסיקים: כגון כפרת. (כו) נמקום ריקועי ז"ל: ריודי (ראה לעיל לפרש' ח' י'). כנזכר לעמלה שייך הפרוש הזה לר"ג ועמקומו המזכיר סס כתוב ריודי. (כז) ע"ד הפרוש הזה השני ראה בפרש' אהל מועד לר"ס אורציו ל' 2: כפודי זכב (עזרא ח' י) הללון צ"ס סמחוקות לרש"ש ח"ל (מנחות ז' ע"ב; זכמים כ"ה ע"א וז"ב ע"ב); ויש אומר מחרקות חסר ככ"צ. כי"צ: יש שפתיחן כמו. (כט) סס וכי"צ: והה. (ל) גם רשי עמקומו: כמין מנענע; כי"צ וכי"צ מוסיקים: ויש אומר מתי ומגליות. (לא) כי"צ: כמו מוזק. (לב) ר"צ כון צוה לפרש נהר דעה ר"ק (פ"ס ל' 421; טעם להס). (לג) כי"צ מתי: ל' ערכין י' ע"ב; חוספתא (פולחן לוקרמנדל) ערכין II, 44. בנענע לטריי הנוסמחות אשר נביל פס יש להעיר, כי נחמנדל וחוספתא עמקומו הל"ל הנוסמחות כמו ככ"צ. (לד) כי"צ: סיה. (לה) סס: סיה. (לו) סס: סיה. (לז) סס: סיה. (לח) סס: סיה.

משה היתה, והיתה מתמסמת) את הבשמים אילו שני כלים נותרו במקדש ראשון ונפגמו ולא עלתה להן ארוכה לעולמים(, ועליהן הוא אומ' נחושת סמורד) נחשת סמורקת), ועליהן הוא אומ' בזה הספר(נחשת); מצוב מובה שנים חמורות כוהב, ואמרו חכמים(כל אחד מהן היה שקול כשנים של הב ויש אומר שניהם שקולין כאחד של זהב, ויש אומר שניים היו(שני צילצלים) נחשת חמדין כאחד של זהב(, 28 [אתם קדש ליי(י) כך משרתי המקדש קדש: 35 [צפירי המאת] שעירי המאתי(, 36 [דתי האלך] הם ציוים שכותבין המלכים:

ב

3 [ואמרנה] כמו כי ימר ראשו(י): [משומם] כמו שותק, ויש אומ' כעוס כמו ישומו ישרים(ע) על ואת(ח): 8 [תחניה] חנינה: [יחד] מעצרה) כמו יחד תקוע במקום נאמן(ת) והוא מפירוש יד ושם: 11 [ארץ נידה היא] מה נידה יש לה התריט) לבעלה אחר טבילתה(, כך ארץ ישראל, וכן הוא אומר כל) כשומאת הנידה היתה דרבם לפני(כ), מה נידה טובלת ומהרה לבעלה כך ישראל(כ) כשעושין חשובה(כ): [מפה אל פה] משער לשער כמו שנאמר מפה(כ) לפה והרגי מסימא לסימא(כ) ופירו' מספחן שער זה למספחן שער זה(כ): 13 [חשבת למטה מעונינן] לא עשית(כ) כפי עוונתי כאמור(כ) ואחשון גם אנכי אותך מחמא לי(כ): 14 [חאנק] לשון רוגז, גם בי התאנק יי(ל):

6) עם וכי'אנ: נעמנת. 3) כיי: עולמית. 1) כיי: מוסף: על ידי דוד, וכן הוא נחמד ונחוספסח. 7) מלכים 6' ז' ימי. 8) דים 3' ד' סיו; נמקום טסחח כיי' שלפניו נמלל כיי' נקמת מורק, ותמי הטוסחחות הללה עושעות הנה ולי: מדוק כמו נמפריס. 1) נמקום: בזה הספר נמלל כיי' וכיי: אמר נמחל. 2) כיי: כמו נמפריס: וכלי נמסת. 3) ראה חלמד ערכן והוספסח נמקוונת הנ'ל. 4) מלת הי' מקס נכיי' ומלת כ'מור' כ'מור' לפני מלת 'פני. 5) כיי' של: נמסת; כיי'ע ל'ל לנמחט נמקום 'נילל'סי נמסחך, 'נילל'ני. 6) יד מוקל ועך היללל'סי ראה נכני ערכן נמקום הנ'ל (כ) ומשאל, ל' יוסף, ל' נתן); כיי'ע מוסף בזה: ותמי נמסתות של נמסת, שקולות מחיסן ומחודות נמסת (אולי ליל: כמסת) של זסט. 7) סענין סוס כלמס סול לפניו חין לו כל עזן ולרין להעלים עפיי כיי' וכיי: כמס ססכל'סי קדש לרי, כך נמחמי ממוקד קדש לר'. 8) כיי' וכיי: מוספיים: דמתי לפירי מלמח (ויקרא סיו ס'). 9) יד) ויקרא י'ג מ'. 10) נכיי' נמעות: דמטיס, 11) חיוז י' ס'; ראה ימ'י, למלת נמנמטי. 12) כיי: כמו נמנמל. 13) ימטי' כ'כ כיי: כיי' וכיי: יחד סקוק; נמפריס: סיחד סקוקע. 14) כיי: סמייס. 15) סס: סנילה. 16) מלת 'מורי' סקיס כיי' (כ) יחוקלל ליו י'י. 17) כיי' נמעות: חרין ישראל. 18) ראה ימ'י ורל'ע נמקוונ, סמסחל'סי לנאל מלת, מדי ענין חלר. 19) כיי: פס, כמו סחוס נמפריס. 20) נמחוס: סיפח נמפסח (מלכים 3' י' כיא; כ'ל ס'י). 21) סוק סמלמל: למסחן סמל זדי סקר כיי' (כ) כיי: ולא עשית. 22) סס: סס: כמו. 23) נמלמטי כ' ל' (תס) מסח סקר ס'. 24) דכייס 6' ליי: כיי' וכיי' מוספיים: משרי: סף עלי סוס רגז.

1 [ומתגמל] משתחח(ה) בהשתחיה כמו ואחנפל תרגי ואשתחית(3): 2 [מקוה(ג)] לשון מקוה: 8 [וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים] מיכן שקובעין זמן קודם שינוד(ד). ומגן שהמקר בית דין הפקרה) שני יחרם כל רכוש, ומגן שמתוך אותו שני והוא יבדל מקהל הגולה, שאמרו להועד עמו בכל וועד(ו): 14 [לעתים מוזמנים] לעת חזון שיקבעו להן בית דין: [וקני עיר ועיר ושומטיה] חכמי עיר ועיר ודייניה(ז). מיכן שהייבין חכמי העיר לרון יושבי עירם: 19 [ויתנו ידם להוציא נשיהם ואשמיסם) איל צאן על אשמתם] מלמד שנענשו(ס) עליהם כמו על שפחת חרומות שני(י) והביא את אשמו ליי אל פתח אהל מועד איל אשמי(י), ובשפתה חרומה נתיב(י):

6) כיי: נעמנת. 3) ראה ח'ל' לדכייס ס' פמ. 1) כיי' מניא: יע מוקס לימחלל. 7) כיי' סידור. 8) סס: הוי ספקר. 9) חדות סדעס הזה ראה ינמות סיס פי. 10) כיי' ודיימחל. 11) כיי'אנ נמעות: ומטייסי. 12) סס נמעות: נמנמו. 13) כיי' וכיי'אנ מניאסי גם אל סמסוק סלפני זס: והיא סמסס נמלמח וכמ' (ויקרא י'ס כ'). 14) יקרא י'ס כ'ל. 15) כיי' וכיי'אנ סקר סוק סמלמל: נמסמס חרומה כתיב, ימן כי מונח סס סקוק ל' סדומה נמנינו להוספסה חלמס.

נצבה) שגל לימינך בכתם אוסיר(3): 8 [שומר הפרדס] לא סרדס של פירות
 אלא יער צומח עצים לצורך בניין החשוב עליו כפרדס רימונים(1): 14 [כריכת
 המלך] מקום שמכנסין בגדי בית המלך: 15 [ואהי שובר] כמו עיני כל אלך
 ישברוד(2): 16 [ולחורים ולסננים] הם חשוּבין שבמלכות(3): 19 [וישמע סנבלט
 החורני] היה אחר משומד מבית חורון: [טוביהו] העבד העמוני מעבדי מבית
 דוד: [גשם(4)] מארץ ערב(5) וגם הם צרי יהודה ובנימין(6): 20 [ולכס אין
 חלק וצדקה וזכרון בירושלים] לפי שסנבלט נשחמד ונסרד מישראל, טוביה עבד
 עמוני(7) וכת(8) לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ייי(9), גשם נר ערבי וחור לסיאורו(10):

ג.

1 [שער הצאן] הוא שער הבכורות ושמה נכנסין כל צאני(1) לכך נאמר
 המה קרשהו(2): [ועד מגדל המאה] זה בית אנשי כנסת(3) הגדולה שבירושלם,
 מקום שעונין שם מאה אמן בכל יום, ולפיכך נאמר קידוש בשער הצאן שכל
 צאן שנמצא נכנס באותו השער קודש הוא, ובשאר השערים נאמר קירותיה(4)
 שסיכיהו(5) בקורות: 3 [מנעוליו] מסגרותיו כמו על כפות המנעול(6): 5 [ואדיריהם]
 גדוליהם ועשיריהם לא קיבלו על צוארם(7) עבודה(8) אדוניהם, זה הקביה:
 7 [לכסא פחת עבר הנהר] עשו שם מקום לכסא לישב שם פחת עבר הנהר
 בכואו מדי שנה בשנה(9): 8 [ויעזבו ירושלם עד ההומה הרחבה] לשון כסוי
 חקרה ומעוֹבֵה(10): [הירקחים] בעלי רוקח מרוקחת(11): 9 [שר הצי מלך] הצי
 קרן זוית(12): 11 [מגדל התגורים] מקום תגורים לאופות שם לחם ליושבי
 ירושלם, כי לא היה תגור ניסק בירושלם מפני עשן המערכה: 12 [בן הלוחש(13)]
 רופא בעל לחישות: 15 [שלום בן כל חוזה(14)] שהיה חריף בכל עניין:
 [וישללנן] ויסכנו ברכי וסכות על הארון(15) וחתגני וחשיל על ארונא(16): [ברכת

ח) מלח, גלגליה חסיה כתיב וכוונתי; ראה חללים מיה י' 3) ע"ד הפרטים חללה
 ראה ראה השנה ד' ע"א; ילקוט נחמ"י א' ח; גס רע"י ורצ"ע נאים לכלל זה, וכן
 כ"ס' לז 508; והשגל יושנת אלנו, נקלחת כן האשה על דרך המשכנ כמו שחול
 צכתו. ג) ס"ה לז 425 שטס פירס(παράδοσις): פירס רמוני, שומר הפרדס,
 גנות ופרדסים, הוא בן עמי מאל; רע"י צמקומו: שומר הפרדס ממונה היה על היערים
 אשר למלך; ר"צ מפסיס ח"ב צפרושו למלח פירס צפרושו רע"י. ד) חללים קמיה ס"ו.
 ה) כ"צ וכוונתי מופיסיס: כמו חמורי יוסצי הארץ (נלחאית ל"ו כ). ו) צספריס:
 וטניה. ז) כ"צ כמו צספריס: וגשם הערבי. ח) צמקוס, מארץ ערב" נמלא כ"צ
 וכ"צ: גר מארץ מואצ (מוואצ ס"ס הוא ו"ל ערב). ט) כ"צ מופיף: סיו.
 י) סס: העמוני. יא) סס: דכה'. יב) דכיים כ"ג ד'. יג) נמיאורו = לכסלה =
 Thorheit (ראה חרבוס חללים פ"ה ט'). יד) כ"צ וכוונתי: לון קדסיס. טו) נממי.
 ג' ח'. טז) כ"צ וכוונתי: בית הסכנת. יז) נחמ"י ג' ג. יח) כ"צ וכוונתי: צסככוס.
 יט) ש"ה"ס ח' ה'. כ) צספריס לורס (חסר ח). כא) כ"צ: עול עזרת. כב) סס
 וכ"צ נוספת מלח, לירושלם". כג) ראה ס"ה לז 365 ושם צרש מצו נמלא הפרש
 שפתינו צסס רצותינו. כד) עמות ל' כ"ה (צספריס: מרקחת). כה) ראה רע"י ורצ"ע
 צמקומו. כו) כ"צ: שלום, כמו צספריס. כז) צספריס וכ"צ: טלון. כח) עמות
 ט' ג'. כט) ראה ח"א צמקוס ח"ל; כ"צ וכוונתי: ותטיל, ותוא עמות; לדעת ר"צ

פירוש נחמיה ח.

א.

3 [נצתי(1)] כמו ויצת אש בציון(2), לשון(3) דליקה: 5 [האל הגדול
 והנורא] ולא אמר הנבון, לפי שרואה בניו מסורין בקולרין ובית מקדשו חרב
 ואיה גבורותיו: 6 [קשבת] כמו ויקשב יי(4):

ב.

כתב דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים(1) וכתב
 1 [ויהי בחדש ניסן שנת עשרים] זה בא ללמד שמלכי אומות העולם מוניין
 משתרי ומלכי ישראל מניסן(2), וכן היה בא חגני ואמר הדברים לנחמיה בכסליו
 ולא הספיק חגני לאומרן למלך עד ניסן(3): [ואשא את היין ואתנה למלך ולא
 הייתי רע לפניו] לפי שדרך משקים למלך לפעום הכוס קודם מפני חשד סם
 המות, וזה היה יהודי ולא שחה, והכיר המלך ונשתנו פניו, כי נעשה כשונא
 למלך, וזה(4) מיהר ושחה, ולכך נקרא נחמיה התרשאה שהתיר סתם יינן של
 גוים לשתייה(5) לפני המלכים(6) מפני החשד ומפני סכנת נפשות(7), ועל
 שנשתנו פניו לפיכך אמר המלך מדוע פניך רעים(8): 6 [והשגל יושבת
 אצלן] נשאו ונהגו חכמי בדבר(9) יש(10) אומי כלבאת ויש(11) אומי מלכתא
 והעמידו הדבר על ברוייה(12) כי שגל מלכתא כדאמר(13) בנות מלכים בקרות(14)

ח) כתייה (כ"ה, כ"מנ וכ"צ) יצא הפי' לנחמ"י מיד אחר פירוש עזרא בלי שום
 הפסק. 3) כ"צ מניח גם מלח, נחמ"י, כ"מ"ס צספריס; כתיב צסעו: נמו. ג) ח"כה
 ד' י"א. ד) מלח, לשון חסיה כתיב; כתיב דומה ספעס לכתיב; ראה גם רע"י
 צמקומו (מלח לחו) ה) מלח ב' ס"ו. ו) נחמ"י א' ח. ז) כ"צ: מנין לסס.
 ח) ראה ראה השנה ג' ע"א; ע"ז י' ע"א; ילקוט לנחמ"י א' ח; רע"י לנחמ"י א' ח.
 ט) ראה ראה השנה ג' ע"ב. י) קדי: וזו, כ"מ"ס כתיב. יא) מקור הפרש
 הזה הוא ירושלמי קדושין ד' א' (שהחירו לו לשמות ציין. יב) כ"צ: מלכים. יג) ע"ד
 ססס החרשחא ראה: בגלי קדושין ס"ט ע"ב (רע"י ד"ה סהרסחא), ירושלמי קדושין
 צמקוס ח"ל; רע"י צמקומו. יד) נחמ"י ז' ג. טו) נשאו ונתנו הוא מנחם נמלא
 לרוב צספריס חלמוד והמדרש וכוונתו הפלפול ע"ד מה (debattire), ולאס עיקר
 כונתו: לשעות עקנה וקנין, לקנות ולמכור. טז) כ"צ: זס. יז) סס: חס. יח) סס
 וכ"מנ: ציודו. יט) כ"צ: כמו טל'. כ) קדי: ב"קרוחך או ב"קרוחך, וכן
 הוא כתיב וצספריס.

השלח] מקום שרוחצין שם חליפות שכלת כמו ויששם חרני ואשלחה) כמו איש
 שלחו המים: 16 [הברכה העשויה] שנעשת אחרי כן: [בית הניבורים] ביהג)
 סנהדרין שהיו נבורים בתורה) כרכת' ואלהם) שמות הנבורים) וכת' נבורי כח
 עושי דברו: 17 [למלכו] לזית שלו, שלשת הגפות) חרני חלת סלכין: 18
 19 [מגד עלות הגשק] מקום שמצניעין שם כלי המלחמה, כי לא היו נכנסין
 ליירושלם לבושי כלי זין, לקיים מה שני וחרב לא תעבור בארצם: [המקצוע]
 כמו המקצועות) חרני: 20 והם חיות: 20 [אחריו ההרה החזיק] מקום חרבן,
 כמו ושכן הרירים במדבריו: 21 [תכלית] סוף: 26 [בעופל] בארמון, הוא
 מקום מכוסה ומקורה כמו עופל ובחן) כמו שר העופלות) ושם מושב הגחונים
 עושי העבודה חושבי עצים ושואבי מים: 30 [הגון ח] בן צלף הששי] הממנה
 על מלאכת השש: [נשכתו ח] לשכתו, גי מתחלף עם ל'ית: 31 [הירכלים]
 הסותרים כמו אבקת ורכל: [שער המקד], מקום ששורפין פרים הגשורין ושעירין
 הגשורין נקרא מסד: 34 [היהודים האמללים], היהודים כמו מה אמולה [לבתך]
 חרני: מה תקוף הוא רשע לבידן: [לשון דון]: היעזבו להם] לשון חקרה
 ומעויבה: [היהו את האבנים] כלומר הם פמונה בעפר דומות למחם, פמונים
 בעפר וכיון שחיצאום דומות לחיים: [מערמות] כמו בסנד עריסת חיים: 35
 35 [אם יעלה שועל] לשון בזיו, כלומר השועל) שבחיות ימרוץ חומת אבניהם
 כל שכן ארי דוב, ממלכת סוסים) ופרסיים שהן ניבורין על כל האומות, היא
 אם יעלה שועל, למה הזכיר שועל, על שום קינות ירמיהו על הר ציון
 ששטם שועלים חלכו בו: 36 [בארץ שבים] כן) כי נשבו מארצם על יד
 מלכי אשור ווישבו בערי שומרון: 38 [ותשקכט] כלל) החומה] לשון
 דיבוק כמו איולת קשורה לה, דבוקה: כלומר נדרר כל הפרצות ודבקה החומה:

יבדו ותרם סמנה הוא נטל ולא טלל (ראה פסר סגור לך 104); ראה גם את הפירושים
 הסונים נכ"ה לך 185; רש"י נמקונו: ויטלנו, וסוף היה נמקן לחמו, לטון עטללחט;
 רש"י נמקונו: ויטלנו מתקנוס כלל קודמי בטלל מירוחי (בדלחית י"ט ס' ות"ח טס;
 סווח). ח) חנוס לטמול ח' י"ט כ"ד. ג) נחמיה ד' י"ז. ג) דית" סקר נכ"כ.
 ד) כ"כ נטווח: נחוכס. ה) נפסריס: אלה. ו) ט"ב כ"ג ח; נכ"כ נטול גם העטך
 הסקוק: אטר לרוד. ז) חלכיס ק"ג ל' ח. י) יהוסע י"ז י"א; נפסריס: הנפסח.
 ט) כ"כ ותרנס נמקוס חכיל: חלה; ראה רש"י נמקונו. י) ויקדל כ"ו ו'; ראה פסח
 רש"י נמקונו: לפי פסווח של מקדל כלה טס' טס מקוס אחד נמקון לחמוס וכלי זין
 טל נמק הנבורים סיו נופריס טס. יא) טווח ל"ו כ"ט. יב) ראה רש"י נמקונו;
 טס'י כ"כ ות"ח נמקוס חכ"ל יט להסלים נמקוסו (סחיט לפי כ"ט): זין. יג) ירעיס
 י"ז ו'. יד) יסני' ל"ג י"ד. טו) שר הסופ"ל הוא טווח נמלל כלל כחני סיד אטר
 לפיטו ו"ל: אל הסופ"ל (כ"ג ה' כ"ד). טז) נפסריס: ותטן. טז) כ"כ וכיעני:
 [נגד נשחון] נגד לטכחו. יז) חלוק הסוחים נ' ו' יט יבדו נסוחס פין אחד
 ונטול אחד חכ: ראה נפסרו זה חקן ח' פקן ס'. יט) סיר סעיריס נ' ו'.
 כ) יחוקל ס"ו ל'. כא) נמרג'י חקר נכ"כ. כב) חרנס נמקוס סכ"ל: טס, סיק"ק
 סוה רשע, נכך; כ"כ נטווח: לינקן. כג) טס"ט ז' ג'. כד) כ"כ וכיעני נופריס טלל.
 כה) נמקוס, נופריס, טסוה ס"ט, קיי: נפסריס טלפניט: טניס; סוכסל וכיעני. כו) טווח'
 חקר נכ"כ. כז) ח"ס ס' י"ז. כח) נפסריס טלפניט: טניס; סוכסל וכיעני. כט) טווח'
 נטווח. כט) חלוק סוחווח נמקונו, ו"ל: ותקט, וכן סוה נפסריס וכ"כ. ל) נכ"כ:
 עג, וסוף פ"ט. לא) עטלי כ"כ ס"ו. לב) כ"כ וכיעני נופריס טד: פירוס.

ד.

1 [ארוכה] רפואה, כמו וארוכתך סרהה הצמחה): 2 [ויקשרו] לשון
 מר, כי הקושרים במורם מתחברין יחדו: [ולעשות לו תועה] כמו הייתי
 בעיני כמתותועג, וכת' (שיניס) כפירים נתעו, לשון תיעותו: 4 [הסבל]
 המשא כמו נושא סבל: 11 [עמסים] ס) ובמי) ויעסם איש על חמרויה):
 17 [איש שלחו המים], חליפות שמלותיו לא היה אדם נותנו לבוס, אלא
 מכבסו בעצמו, כרי שלא יכסלו העם ממלאכתו, ויששם חרני ואשלחני):

ה.

5 [והנה אנהנו כובשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים] שהיו ממסכנין
 אותן ביד הנוגשים וכן שרותיהם וכרמיהם: 7 [משא] הלואה, כמו כי תשה
 ברעך משאת מאוסהו: 10 [נעזבה נא את המשא] כרכת' שמוש כל בעל
 משה ידוה) וכת' לא ינש את רעהו) ומתרני לא יתבע מן חבריה: 13 [גם
 חצני נערתי] חצניט) שלי פשטתי, כמו) שנאי פשוטה ועורה וחגורהה):
 [חצני] כמו והביאו בנדך בחוצן: [ינער] כ) נינור ורק כולן לשון אחד: 14
 [סחם] סחה שלהכס) סחה ושלטון: [לתם הפחה] ט) שמביאין דורוה):
 [לא אבלתי] למען הקל העול מעליהם: 16 [ושדה לא קנינו] כי לא
 הספקנו לקנות שדות מפני פירוד המלאכה: 18 [ברוחות] בריאות):
 [וצפריס נעשו לי] השודר והצאן למאכל הבנאין העופות נעשו בשבילי: 19
 ויהרר לעשות אותו: 20, וכמו צאן עשויות: 21, לשון תבשיל: 22)

ח) ישמיה נ"ח ח'; ראה רש"י ורלכ"ע נמקונו. ט) כ"כ וכיעני: יסד. י) קרי:
 כמתעטע, וכן סוה נפסריס (בדלחית כ"ו י"ב) וכ"כ. ד) כ"כ: כמו, ונטון ונקביל
 למלח, כמ"י טלפ"ז. ה) נפסריס וכ"כ: וסני. ו) חיוה ד' י' (נכ"כ נטווח: נמלח).
 ז) ע"ד טווח ראה רש"י ורלכ"ע נמקונו; פרוסו טל רלכ"ע מקונל טל סלג יוחר.
 ח) מ"ח ס' כ"ט. ט) נפסריס: פמטיס. י) כ"כ: כמו. יא) בדלחית ע"ד י"ג.
 יב) כ"כ וכיעני: ינטל טס מנללכס. יג) חרנס לטמול ח' י"ט כ"ד; וכן פסח
 רלכ"ע נמקונו: ויט חומויס טסוה מן הסרנס: וכן הפירוס, חין לחנו מנפטיס
 ננינו, זולתי איט טלרין סרמילה וססרס סוה לנדו טוטס נגרו חס טלסו
 סויס, חס נכין מלד; מן הפסוח סוס ועניט נמלל גם נרשי נמקונו. יד) ראה
 רש"י נמקונו. טו) ונריס כ"ד י'. טז) טס ס"ו ז'. יז) טס טס. יח) ח"ל טס.
 יט) כ"כ: הסוקן. כ) כמ"י חקר נכ"כ. כא) טס טווח גם העטך ססקוק: טל
 חללים (יעני' ל"ג י"א). כב) יעניה טיט כ"ב; הפסוח טל מלח חלני נמלל מלח
 נמלח נפריס נמקונו. כג) כ"כ נטווח: ונער. כד) כ"כ: סוה (סוכסל). כה) כ"כ
 נופיק: כמו. כו) טס וכיעני: לטס (סוכסל). כז) טס וטס: לטמון (סוכסל).
 כח) ע"ד מלח פסח ראה רלכ"ע נמקונו (ספי' סכרי). ו"כ מפרס נזה נדך סרלכ"ע:
 פסח, סמיס סיקון סריס וסססס פסח טלס; ראה רש"י ופי' סרלכ"ע רלכ"ע נמקונו.
 מלוח לטס הפסח יפרס ל"ב כמירוס רש"י נמקונו: לטס ססוה טל סוה לחו למלל
 סססס סססס נותנין לחו ל"ב טסס. כט) כ"כ: מפרי ססירוד טל מללס. ל) טס:
 ונטורלות סססס טססס (ל) טס: נטנילי נטסו. לב) בדלחית י"ט ז'. לג) ט"ח כ"ס י"ט;
 עטווח כחי. לד) גם ספי' סס סמלל ימלל נרשי נמקונו: עטווח פסרו לפי

ו.

6 [ונשמו אומר] ונופו של מכתב אומר, כמו נשמה יצמבעה, נוסו יושבל, ויש אומר ונשמו ונשם 3) הערבי, ושנה במילין רבים במקרא, כי תבירו יורה עליו וישמע 7) סנבלט ונשם אלי: [ואתה הוה להם למלך] ואתה רוצה להיות להם למלך ה: [ויש אומרין] הוה לשון הפחה כמו הווח ותוך מרמז: [ושקרים]: 8 [אתה בודם] ט) כמוי) בדה מלבויה, לשון כוביב: 14 [ולנועריהי] הגביאה [אשת בעלת יד] אוב היתהו: 16 [ויסלו מארס] לשון פליאהי):

ז.

3 [יניפו הדלתות] יסגרוי) וגם יצמדו כמו שני צמיד פתילים) מתרגי מגופת שעיע 3, והוא הכסוי שסגורין 3) בו ההביחכ 3) כדתנן בגמפופ ס"ג) התבית 3), והכנפים שמש אנפים 3), לפי שסוכין ומססין גוף 3) העוף, בעדו ועל מתרגי ואגף 3): 70 [דרכמונים] והובים:

ח.

2 [וכל מבין] תלמיד חכמת): 3 [מן האור] כמו מן אור הבוקר 3): 4 [מגדל עין] הוא בגין לפרש עליו 3) ברוב עם כדי שישמעו כולן, כמו שנ'

ויקם המלך על העמור 3) ומתרגי וקם מלכא על איצמווא 3), והוא איצמווא שאנו גורסין בתלמוד 3): 5 [וכפתחו עמדו כל העם] כפתחו לקרות 3) בתורה שחקו כל העם, ואין עמידה זו אלא שתיקה, שני עמדו ולא ענו עורס): 6 [במעל ידיהם] בנשיאתו) ידיהם למעלה, כמו בנשאי ידי אל דביר קרשך 3): 8 [ויקראו בספר תורת אלהים] 3) זה מקרא לשון עברית: [מפורש] זה חרגום שהיה מתרגם ומפרש 3) להם: [ושום שכל] אילו הפסוקין, הם פסוקי ניקוד ופעמים: [ויבינו במקרא] אילו הסורות, ללמדך שכולן ניתוני) למשה בסני, ושכחום מרוב עלבון הגלות, וחור עורא וסיעתו ויסדוסי): 9 [נחמיה 3] הוא התרשחא] שהחיר יין לשתייה לפני המלכים 3) בשעת הסנהדי: [המבינים את העם] הפותרין ומבינין בינת הכתוב לעם, וזה היה באחד בתשרי בראש השנה, ורצה העם לצום, ועל כן אמר להם: 10 [לכו אכלו משמנים] כדי שתהא שנה זו טו) שמינה, עליכם: ואין משמנים אלא בשר שמן: [ושתו ממתקים] יין עמים ותרוש מתוק כדי שתהא שנה זו טו) מתוקה עליכם: [ושלחו מנות לאין נכון לן] לעניים שלא הבינו להן 3) תבשיל, ורבותינו 3) אמרו בתלמוד 3), לאין נכון לן, למי שלא הניח עירובי תבשילין מבעוד יום, יבוא 3) ויסמך על שלכם, לפי שאמור להם 3) לאופות ולכשל בלא עירוב, כתי הכא לאין נכון לו וכו' החם והיה 3) ביום הששי והבינו 3): [כי קדוש היום לארונינו], כתי 3) שבתו זכרון תרועה מקרא קודש 3) מן התורה ומדברי קבלה ומן התלמוד מצינו מפורש שאמור להתענות בראש השנה מן התורה מניין דכתי זכרון תרועה מקרא קודש 3) ובשאר מועדות נאמר קדש 3) הרי הוקשו כל המועדות כולן זה לזה 3), מדברי קבלה הא דאמרן בספר עזרא 3),

ח) מ"ג כיג ג; נפסרים: ועמד המלך. 3) כי"ב: אילטוונא; חגום צמקום הי"ל: אסמונא. ע"ד אסמונא חיסטווא, אלוטו ואלטווא, ענינים = *σπιδάδιον* = *stibadium* ראה לוי נפסר המלים הי"ל ח"א נד 118. ג) פסקים י"ג ע"ב: על גב האילטווא; עס כיג ע"ב (ראה רש"י ורש"ע צמקומו). ד) כי"ב: לקרוא. ה) נפסרים: לא (חיוז ל"ג ט"ז). ע"ד הפסוק הזה ופרושו ראה תניא הי"ל נד 26; ילקוט נחמיה צמקומו; רש"י ורש"ע צמקומו, ועל כלס את יסוד כל הצלולים מאלמס ז"ל צמ" סוטה ל"ט ע"א: אמר רבא צר רב סונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לכסר אפי' צדצר הלכה ע"ל וכפתחו עמדו כל העם, ואין עמידה אלא שתיקה ע"ל וסותלמי כי לא ידצרו, כי עמדו לא ענו עוד (חיוז ע"ס). ו) כי"ב: ננשיאות. ז) חללים כי"ב 3; כי"ב נעשות: צנושא. גס רש"י ורש"ע צמקומו מפשין מלת צמנל על הדק הזה. ח) קרי: צמרת: האלטים, וכן הוא נפסרים וצבי"ב. ט) כי"ב וכו' מפרס: מפרס ומהמנס. י) כי"ב וסופי: לו. יא) כי"ב: וייקרוס, והוא ט"ס. כ) כנענע מלת צמנל כמ"ס לפנינו; וינינו צמקרא מפרס ר"ב על דעת ה' ואמרי לה' שנחלמוד עס; ראה גס ילקוט צמקומו וע"ד מפרס זה חרבוס ראה גייגר צחלק ד' מנכתזיו הנאספס (Nachgel. Schriften) נד 69 וסולאס. יב) כי"ב: ויאמר נחמיה. יג) עס: מלכיס. יד) ראה פרושו נחמיה צ' א. טו) כי"ב: סנהה הזאת. טז) כי"ב: סנהה הזאת. יז) לה"ך חקר צבי"ב. יח) לה"ך חקר צבי"ב. יט) צנלי צילה ע"ו ע"ב; ראה גס ילקוט נחמיה צמקומו. כ) יצ"א חקר צבי"ב. כל) כי"ב לכס. כב) עס נעשות: ויסי. כג) שנות ט"ז ה'; ע"ד סגורס עוה הזאת ראה צנלי צילה עס ובחלק א' ומפסרת זה פרק ה'. כד) ז"ל: ככח, כמו צבי"ב. כס) ויקרא כ"ג כ"ד. כו) עס. כז) נפסרים וצבי"ב: מקרא קדש (ויקרא כיג, ח' כ' ל"ה). כח) כי"ב וכו' ע"ב: כל מועדות זה לזה; מכלל יונא מפורס, כי ר"ב סתמנע צפרוסי צ"ג מדות ד' ישמעאל; ראה צחלק א' ומפסרת זה פרק ה'. כט) כי"ב וכו' מופיסי: כי קודם (צבי"ב) קודם,

ענינו עס ללן עשיות כעניין סנאלמר חמס ללן עשויות. א) דיאל ד' ל; ה' כ"א. 3) כי"ב וכו' ימנ: הוא גסס הערבי. ג) עס ועס: וסינה צמילה כמילים רבים צמקרא 7) צמקום: וישמע קרי: וישלח, וכן הוא צבי"ב ונפסרים (עס פסוק 3); רש"י ורש"ע מפרשים כפרוש ה' צלפנינו. ה) צבי"ב וכו' חקר הפרוש הזה החלשון, אשר לפיהו "היה" ענינו כמו "היה". ו) צבי"ב צמעות: וישאל. ז) עס: ומדמה (חללים ל"ה י"ב). ח) ע"ד צ' הפרושים חללה ראה ספר הגלוי נד 85, ועס יהוה רייק את דעתו, כי פרושו על מנחס (והוא הפרוש ה"ב צלפנינו סונצא פה גסס יש אומרין) הוא הכנון. ט) נפסרים וצבי"ב: צודאס. י) צבי"ב חקרה מלת "כמרי. יא) נפסרים וצבי"ב: צדא; מלצו הוא חקרי וסכרי מלכ"ב (מלכים א' י"ב ל"ג). הפרוש צלפנינו נמלל גס צרשי צמקומו: צודס, כמו אשר צדה מלצו; ראה גס רש"ע צמקומו וס"ה נד 56. יב) "לשון חזי חקר צבי"ב וכו' יצ"א. יג) נפסרים: לנועדיה. יד) כי"ב: צנל. טו) ראה הפרוש ה' להלצ"ע צמקומו המקניל אל פרושו. טז) כי"ב: צמניסס, וכן הוא נפסרים 3) פרושו על ר"ב הוא מקורי וכוון, והוא שונה מכל וכל מפרוש רש"י והלצ"ע צמקומו. יח) כי"ב: סדלות. יט) צמדנר י"ס ט"ז. כ) ח"א צמקום הי"ל: ש"ע; כי"ב: ע"ב. כל) כי"ב: עסוכין. כב) עס: ספניוה. כג) פ"י חקר צבי"ב. כד) צנלי חולין פ"ח ע"א וע"ב; ענה קנ"ו ע"א. כס) חרגום על סמורות כעורב (ס"ס ה' י"א): ארומין כלפני עורבא; ראה ע"ד זס צוקסלדך, ספר חגלים הסכרי, החלמוד ורצני חלק א' נד 14 ערס אגף; לוי נפסר המלים. *Neuhebr. u. chald. Wörterbuch* ח"א ל' נד 23 ד"ה אגף, אגוף; נעניס י"ד ח': וסוקף חס רש"י אנפס. כו) כי"ב: על גוף, כו) חרגום סופסיס ג' כ"ג; ע"ד יניפו ראה גס רש"י ורש"ע צמקומו. כח) כי"ב: מל' סכ'. כט) לפי זה יסיס, אורי חסח, אור הנוקרי (ע"א י"ד ל"ו וסופסיס ע"ז 3). 3) כי"ב וכו' מופיסי: סמורס,

צדיק בשעתו, הקיש הכתי' ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע, מהן ביאתן בימי יהושע ספורין היו ונתחייבו אף ביאתן בימי עזרא ספורין היו ונתחייבו, דא וישבו בסוכות, כי לא עשו מימי ישוע בן נון, איפשר בא דוד ולא עשה סוכה, בא שלמה ולא עשה סוכה, אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע, מה להלן בחידוש כל המצות, אף כאן (ב) בחידוש כל המצות (ג):

מ.

3 [ויקראו בספר תורת ייך] רביעית היום] ורביעית היום מתורים, הרי חצי היום במקרא ובתפילה, חצי היום שנשארה] רביעית להמפרה ולהגדה ורביעית לצרבי עניי העיר: 5 [ומרום על כל ברכה ותהלה] שהיו עונין אמן על כל ברכה וברכה כמו שאמרו חכמי על כל ברכה: תן לו תהלה: 18 [נאצות] הכעסות, כמו עד אנה ינאצוני: 21 [לא בצקן] כמו לא בצקה מתני' לא יחיופוט, לשון יחיופות, אמנם כל ההולך תמיד יתף רגלו נעשת צבה כבצקי: 29 [כתף סוררת] כפרה סוררה סרר ישראל, שלא קבלו עול מצות, לעבודי: שכם אחד תרני: כתף חד:]

1 [ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה], מכיון שקיבלו עליהן דברים שהיו חייבין עליהן, העלה עליהן הכתי' (א) כאילו קיבלום מאליהן: [כורתים אמנה] כורתין ברית אמה בלי לשקר בביתך: 32 [המקחות וכל שבר] הסתירה וכל מיני תבואה: [ונגש את השנה השביעית] ככתי' השביעית תשטמנה ונגשחה: [ומשא כל יד] כמיכ' כל בעל משה ידוכה: 33 [והעמדנו עלינו

מקור הנגזר שהיו חס, סמונה נסס ר"ל, ס"ס: צנלי ערכין ל"ב ע"ב וילקוט נחמיה וצלקוט; נגל טלמס ולא עשה סוכה סקר נחמיה ערכין וצנלי ונמלל צנלי וצלקוט. 3) כ"י: אף סכא. 2) לפירות סכיל רחם עוד: טעניית ר' א' (פרוס סר"ט). 7) כ"י: ד' אלהים; צפמרים: ד' אלהים. 8) כ"י וצנלי: אסר כשאר. 9) רחם צנלי ונמלל ל' ע"ב. 10) כמו טלמס סכמס על כל צרכה סקר צנלי וסלסוס לסלמלמט סמלמל. 11) צמדרי י"ד י"א. 12) ס' ה' דצדיס ס' ד'; צמקוס: מתרג' נמלל צנלי: דמתרג'. 13) רגלו נעשם נגס כנלקי סקר צנלי וס לסוכים; ע"ד לא צלקו סניל רד"ק (ס"ס ל' 72 טרס נלק) פרות טונס מספרות סלפנינו. 14) סוטע ד' ס"ו. 15) כ"י צמעות: למנדך; צמפריס: למנדך (צפמיס ב' ס'). 16) כ"י דמתרג'. 17) מתרגס לפמיס צמקוס סכ"ל. 18) כ"י: צמס. 19) סס וצמקוונס סמונלוח לסללס (סערס 17): סמקוס. 20) רחם ירוסלמי קדוסיין א' ס'; ירוסלמי טעניית ר' א' וריס טעניית סס; ילקוט צמקוונ; ספרות סמונל צמס סול פרותו סל ל' לימל (ססס צמקוונס סכ"ל); כ"י וסרף עוד: וכל זמס. מכיון סקצילוס עלמיס צבנר פמיס יפות סמלס עלמיס סמקוס סללו קינלוס מלמיס; סוספס סלמל סכיל צקצכס דעת ל' יוסי צר סכילס (רחס לממלס); כ"י מניל סל צ' ספרותיס סללס זס סלר זס, סללו ס' סטני סמנך סלסוק וכללו לא סמרו זס לוס. 21) רחם רסי צמקוונ. 22) סמות כי י"א; כ"י צמעות; ונמטמס. 23) כ"י ככה. 24) דצדיס פ"ב.

ומן התלמוד מניין דגרסינן בירושלמי (ב) בתעניות (ג), וכל סביבותיה מתענות ולא מתרענות שכן מצינו ביום הכיפורים מתענין ולא מתרעין, ר' עקיבה אומר מתרענות ולא מתענות שכן מצינו בראש השנה (ב) מתענין (ג) מתרעין ולא מתענין (ד): 11 [הסן שתיקו] ולא תבכו ביום טוב שאמרו בהספר ובכנייה: 15 [עלי דית] כמשמעו: [ועליז] עץ שמן [בלסמון], ויש אומ' קינסאם) הסוציא מויעתו קינסו הנקרא דיריין: [ועליז] הרס] זה הרס שומה לסוכה, ומאי הרס שומה, דמתין עוסייהו ואריכן שוסייהו: 17 [תמרים] לולבין: [ועלי עץ עבות] להושענה דהיינו אגודה שבלולב: 17 [כי לא עשו מימי ישוע, בן נון] יד, למהו) ישוע הלל בר שמואל בר נחמני אמר הגם הכתוב כבוד צדיק בקבר (ח) משום (ח) כבוד

והוא טעות) היום לאדונינו, וכן הוא צפמרים; לאוי נסוס לז לנכ, כי ר"צ עכנה סח ספר עזרל צמס: קנלה. 6) כ"י וצנלי: נחמלמל ירוסלמי. 7) ירוסלמי טעניית ב' ג'. 8) כ"י: ציוס רחם סמנה. 9) עפי סירוסלמי (וכן הוא צנלי וצנלי) יס למחוק ציה מלמ מתענין. 10) רחמו להעיר פה על סנילס (דפוס וולרסל סל"ט) ל' 155. ע"ד סעניית צ"ה נמלל כל סענין הוה (סכתוב כלו צמנון סלמורל) צמס סכ"ג; וכלס דצדי סמניל: יס וסגין להסענות צמני ימיס סל ר"ס, ורצינו ספדיס ז"ל פייס צפרוס עזרל, ונללס סמנה סכור להסענות צמס צין מדצרי סורה. צין מדצרי סופריס (צנהלס סלריות סממס רכ"ב צמלות: מדצרי קנלה), צין ען סכנייתל, צין ען סלמלמ, מדצרי סורה מנין, טמור סול לכל סמועדות ס' צו מקלל קודס כמו סל צכלס, מדצרי קנלה מנין, סכך כתוב עזרל וימלר לסס לכו סללו סממיס, ען סכנייתל מנין דחניל וכל סציוסיס מתענות וכי' (כ"י מניל סח סלרסיס סולס סכרסיס ען סלמלמ). סיולל לנו מוס: 6) כי ר"צ מניל צוה פ' סכ"ג: 7) כי רכ"ג כחצ פרוס על עזרל ונללל מלמנו, וסלל ע"ד דלדנין (רחס צכורי סעמיס טנה י"א ל' 84). 8) כ"י וצנלי: סחוקו (רחס ר"י צמקוונ). 9) כ"י צמעות: ועלי. 10) כ"י צמלנון = balsamum = להסעך לריס צמנר 36 סימק 260 (צמס סיונל לה' גרנך, צמלני 1887); ססיקסל דכ סכסל דף 132 ע"ב סערה ר"ח למלמ סכרסמון; לפ"י מלות צמלנון, סכרסמון, סלפסמון, סלפולסמין וסלפולסמין (balasamum = סכרסמון) עמיס סלר. 11) קי"א או קי"א (סתיכס ען) צמוספס נ' קינסל; רחם לוי צמקוס סכ"ל סיד ל' 298.

י) מורי ורבי ס"ס ס' לוי צנלי דרנמיס צמלני סכרסמון סכרסיס צמלני על מלמס ז"ל: מוס עלי טמן, דדין (ירוסלמי ר"ס צ' צ'). 2) גס צירוסלמי צמל צ' א' נמלל דדין: סדוונס צמנין לדין. דדין לרענטו ענינו כמו דדין אסר סכונה צו לפ"ד קלסוט צמקוס סכ"ל ס"ב ל' כ"ו: סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס סכ"ס ועלי וסול סענה. 3) סכס סוסס סול לרעמ ר"צ עין סכס, סלר ען ענטו סרדן ועליו רמסיס. ע"ד סכס סוסס רחס סוכה י"ב ע"א ל"ב ע"ב; סניל ל' 183 וסללס (פרוסיס סלרסיס סמונלסיס סס יס לפמיס עלמיס ל' צ), רסי צמקוונ (וכן סכוכס סס) ופרוס רלצ"צ צמקוונ. 4) כ"י מניל גס סל ספסוק וקודל: ועלי. 5) כ"י מניל סל כל ספסוק; ויעשו כל סקל סמניס ויסנו סכוכס כי לא עשו מימי ישוע צן נון כן צנלי כיה צכל סכ"י סלר לפנינו, חולס סין לו כל ענן; ככוד לדיק צקנר סול צמנון לסון סכמוב, חולס לא נמלל ספסוק כזה צמוס מקוס, ועלנד זס סין כל סמנך וסס לרצמיס סללס סל ספסוק סלפנינו. לכנס זמל סלמנו קודלסיס, עמס, צמקוס, סכס, כמ"ס צירוסלמי קדוסיין א' ס', ירוסלמי טעניית ר' א', ילקוט נחמיה ח' י"א, וסכוכס ססיס ח"כ: פיי טני ססס יסועע ליסוע פמס סכמוב צכוד סלדין ססוכו צקנר למנן חלק ככוד להלדיק ס'י. 6) צמקוונס סכ"ל: טעני.

יב.

25 [באסופי השערים] באסקופי השערים, כמו שני' (א) נתתם סימם את
 ס'ס' (ב) המה המשקופות והמפתנים: 31 [שתי תורות] שתי כתיב לווים בעלי
 תודות: [ותהלכות לימין] המה הניבורים המהלכים אזורי חרבות לימין המשוררים
 מעל החומה מספר האויב (ג), בארבעה באלול הנותת חומת ירושלים שאין מוסיפין
 על העיר ועל העזרותם (אלא במלך) (והז); וסנהדרין של שבועים ואחד ובשתי
 תודות ובשיר: 38 [והתורה השנית ההולכת למול] (ט) ובית דין מהלכין אחריהן:
 42 [ויזרחיה הפקיד] כמו ויפקד המלך פקידים, הם מסונין: 44 [ויתנו] (י)
 נחמנו: [הנשכות] הלשכות, נ' מתחלף עם ל' (י): [מנאות] מנות ומתנות כמו
 למשה היה למנהיג: 47 [מניות] גם הוא לשון מנות (י): [ומקרישים ללוים]
 שנותנים מעשרות ללוים: [והלויים מקרישים לבני אהרן] שני ונתתם ממנו לאהרן
 [כהן] (מ) מעשר מן המעשר (מ):

יג.

3 [ויברילו כל ערב מישראל] כמו וגם ערב רב עלה אתם (מ) ומתרגי ואף
 נוכראין (ס) סניאין: 7 [נשכה] לשכה (ט): 14 [זכרה לי אלהי] לזכרה (כ)
 בעולם הזה: [ואל תחח חסדי] לעולם הבא: 15 [ביום מברם ציד], צידה ומזון:
 16 [מביאים דגן] דג מלא א' על חילול השבת שהיה מביא (כ) דאנה לעולם (כ):
 19 [באשרנו] צללו שערי ירושלים לפני השבת, קרוב לעת (כ) ערב כשנפשה
 הצל על השערים בערב שבת קודם שיכנס השבת, כמו שני כי ינפו צללי
 ערב (כ), או הלכו כולן לדרכם, אז לעת ערב צוה עורא לסגור הדלתות שלא

(א) ראה שנת קצ"ז ע"א וע"ב; פ"א ח' א' (פירוש ס"ט ע"ס). 3 בספרים:
 חמנים. ג) כ"ב וכי"מ: נמטה (הוספה); כל המאמר עד סוף הפרשה נמלל מלה
 נמלה נצנצי תענית כ"ו ע"א (נמטה) וזכרונות תענית ד' ו'. 7 כ"ב: נעשרים.
 (ה) כ"ב: בני, וכן ל"ב. ו) בני חקר כ"ב: נמטה נמקומו ס"ב. 2 ל"ב:
 סנאס כ"מ: נמטה וכ"ב. 3) ירושלמי ע"ס: זמאל. 4) סנאס חקר כ"ב: נצנצי
 תענית: נענשו; ירושלמי וכ"מ ע"ס. 5) כ"ב: בני. 6) מן נעשרים עד ירושלים
 חקר כ"ב: ואלו נמלה נמקומו המלך. 7) כ"ב: נמטה, נמטה: נמטה.
 8) ראה נמקומו יאמר: והענין מפורש נדברי חמנים, וכוננו על המלך חיל החכמים.
 9) כ"ב: נמטה. 10) ע"ס: נמטה. 11) ע"ס: סס (הוספה). 12) ע"ס ים עיר
 הוספה נמלה גם נילקוט עזרא ז' ע': ולמה נקראו נמנים, על ע"ס וימנס יהושע
 גיוס המלך חושי ע"ס וזכרונות מ"ס (ראה יהושע ז' כ"ב); ראה רשי ופרשנו לעזרא
 ע"ס. 13) המפרש הנ"ל חזק מוכן על בני ימיה, בני המופל, בני נענשו; והנבאיים
 האלה המלך ימלאן נמלה ז' מ"ב ונמנים ז' מ"ב. נמטה נמלנו כחזק רק: וימלא
 ונמטה על נמנים; ולכן נמטה, כי המפרש האריך חזק אין נמקומו כלן, כ"ס נב' נמלה
 או נמנים נמקומו המלך והמעתיק הכניסו הנה נענשו. 14) ימיה ע"ס י"ב; נמקום:
 ימיה קרי: נמלה, כ"מ: נמטה (בספרים כמו נמ"א). 15) כ"ב: נמטה וי"ב.
 וכי"מ: כד'. 16) ימיה כ' ד'. 17) נמטה ע"ס ונמנה חקר כ"ב: (כל ימיה וי"ב ז'
 כ) כ"ב: חמנים. 18) ע"ס ימיה ג' ג' (נמלה חמנה זכ"ס). 19) כ"ב: נמטה.

מצות לתת עלינו שלישיית השקל בשנה] סיכן אמרו חכמים שקולה נמילות
 חסדים כנגד כל המצות (א): 35 [והגורלות הפלנו על קרבן העצים לעתים
 מווסנות] (ב) כמו ששנינו (ג) זמן עצי כהנים והעם תשעה, באחד בניסן בני ארז
 בן יהודה, בכ"ד (ב) בתמוז ב"ס דוד בן יהודה, בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה
 בשבעה בו בניו) יונדב בן רכב, בעשרה בו בני חנאיה) בן בנימין, בחמשה עשר
 בו בני חזקיה) בן יהודה ועמם כהנים ולוים וכל מי שמעה שבמ"ט) ובני גונבי
 עלי ובניו) קוצעי קציעות, בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה, בעשרים באלול
 בני עדין בן יהודה (א), בא"ב) בטבת שבו בני פרעוש שנייה (ג):

יא.

17 [ראש התחילה] שהוא התחיל תחילה במשמרות: [יהודה לתחילה]
 שהיה זקן ומתענה (ד) ומתפלל על עיר הקודש שיגמר (ט) הבנין בימיו:
 21 [הנתינים] (ח) הנבועונים (י): [בני ציחה] (י) בני אדם שבוועלין נידות בצמאה
 כמו שני ציחי צמאים) שהיו שמופין בויהמה: [בני חשומא] (כ) בני זונה כמ"כ (כ)
 וחשופי שחכ) וכמובן חשופי שובל (כ) שנולדו מגילוי עריות, ויש אומ' בני
 חצופה (כ) לשון חציפות זונת מצח (כ): [בני טבעות] שקילקלו אבותם עם
 ארוסותיהן קודם שיכניסו (כ) לחופה והיו סומכין על קידושי טבעות ומקלקלין עם
 ארוסותיהן בלא כתובה:

(א) ראה שנת קצ"ז ע"א וע"ב; פ"א ח' א' (פירוש ס"ט ע"ס). 3 בספרים:
 חמנים. ג) כ"ב וכי"מ: נמטה (הוספה); כל המאמר עד סוף הפרשה נמלל מלה
 נמלה נצנצי תענית כ"ו ע"א (נמטה) וזכרונות תענית ד' ו'. 7 כ"ב: נעשרים.
 (ה) כ"ב: בני, וכן ל"ב. ו) בני חקר כ"ב: נמטה נמקומו ס"ב. 2 ל"ב:
 סנאס כ"מ: נמטה וכ"ב. 3) ירושלמי ע"ס: זמאל. 4) סנאס חקר כ"ב: נצנצי
 תענית: נענשו; ירושלמי וכ"מ ע"ס. 5) כ"ב: בני. 6) מן נעשרים עד ירושלים
 חקר כ"ב: ואלו נמלה נמקומו המלך. 7) כ"ב: נמטה, נמטה: נמטה.
 8) ראה נמקומו יאמר: והענין מפורש נדברי חמנים, וכוננו על המלך חיל החכמים.
 9) כ"ב: נמטה. 10) ע"ס: נמטה. 11) ע"ס: סס (הוספה). 12) ע"ס ים עיר
 הוספה נמלה גם נילקוט עזרא ז' ע': ולמה נקראו נמנים, על ע"ס וימנס יהושע
 גיוס המלך חושי ע"ס וזכרונות מ"ס (ראה יהושע ז' כ"ב); ראה רשי ופרשנו לעזרא
 ע"ס. 13) המפרש הנ"ל חזק מוכן על בני ימיה, בני המופל, בני נענשו; והנבאיים
 האלה המלך ימלאן נמלה ז' מ"ב ונמנים ז' מ"ב. נמטה נמלנו כחזק רק: וימלא
 ונמטה על נמנים; ולכן נמטה, כי המפרש האריך חזק אין נמקומו כלן, כ"ס נב' נמלה
 או נמנים נמקומו המלך והמעתיק הכניסו הנה נענשו. 14) ימיה ע"ס י"ב; נמקום:
 ימיה קרי: נמלה, כ"מ: נמטה (בספרים כמו נמ"א). 15) כ"ב: נמטה וי"ב.
 וכי"מ: כד'. 16) ימיה כ' ד'. 17) נמטה ע"ס ונמנה חקר כ"ב: (כל ימיה וי"ב ז'
 כ) כ"ב: חמנים. 18) ע"ס ימיה ג' ג' (נמלה חמנה זכ"ס). 19) כ"ב: נמטה.

יפתחו עד אחר השבת במוצאי שבת(ה): 20 [הרכלים] הסותרים: 21 [אם תשנו] [אם תעשו] פעם שנייה(ג): [אשלח יד בכס(ד)] ואכה אתכם: 22 [ואומרה ללויים אשר יהיו מטהרים] כמו שני וכה תעשה להם למחרם הזה עליהם מי חטאתם): 29 [נאלי הכהונה] על אשר פסל הכהנים שנמסאו בנשים הנכריות כמו שאמרו חכמים) ארבע מאות עבדים היו לו למשחור בן אמר הכהן ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו לו למשחור בן אמר הכהן, וכולן נישמאו בכהונה גדולה(ז), ואז בא נחמיה ופסלם מן הכהונה שני וינאלו מן הכהונה(ח) וכת' ויאמר התרשטא להם אשר לא יאכלו מקודש הקדשים עד עמד כהן(ט) לארים(י) והומסים(י), עד שיבוא אליהו: 30 [ושהרתים מכל נכר] מבנות העמים והנשים הנכריות: 31 [ולקרבן העצים בעתים מוזמנות] כמו ששינינו זמן עצי הכהנים והעם תשעה, שהיו מביאין קרבן עצים איש בעתו ובזמנו למערכה כמו שכתב למעלה(יג): [ולביכורים] שביטל פרחאות(יג) שהושיבו על הדרכים שלא להעלות(יד) עצים למערכה ושלא להעלות(טו) ביכורים לירושלם(טז):

נשלם פירוש ספר עזרא(א):

(א) רשיי במקומו מניח את הפרוטום הזה כמעט מלה נמלס; עיד ללני רחס גם רלציע במקומו. (ב) כ"י: (ג) כן פרט גם רשיי במקומו. (ד) נספרים: יד חסלה נכס. (ה) נמלכר מ' ז'. (ו) מקור הענין הוא נצנלי קדושין פ' ע"ג; רחס גם ירושלמי קדושין ד' ה' (נכסות). (ז) רשיי (קדושין טס) אינו גורם; גדולה; ירושלמי קדושין טס: אידי יסופע זן לוי חמשה חלפים עבדים סיו לפסחור זן אימד וכולם נסחקפו נכסונה גדולה וכו'. (ח) נמני' ז' פיר. (ט) נספרים: סכסן. (י) כ"י: לאורים, כמו נספרים. (יא) נמני' ז' פ"ס. (יב) כ"י: לפילא; רחס פירשנו לנמני' י' ליה (רחס גם רלציע במקומו). (יג) פרחאות = praesidium = חמשי עממד (רחס לאנדוי נענדון סחרל חלק ד' נד 1801); רשיי נצח נמלס קחיל ע"ג: עוננים. (יד) כ"י: לעלות. (טו) טס: לעלות. (טז) רחס עיד הענין כלו נצנלי חמניס כ"ח פ"ח ונצח נמלס טס. (יז) נכ"י: נמלס עוד סקיס חס:

זכרה לי חלסי למדנה ולי אני [זן] חמסך נלנוך סימניה.

הערות והוספות.

הח' האלבערשטאם העירני במובו אחר סיום מלאכתי על נוסחאות שונות בכ"י שלו ואביא אותם תחת דגל 'חילופי נוסחאות'. ועוד כתב אחר שיצא ספרי מתחת הדפוס להח' בערלינער שלדעתו פירוש עזרא שהוצאתי לאור איננו לרי בנימין בן יהודה ואולי לרי סעריה, אבל גם הדבר הזה צריך עוד דרישה וחקירה, עכ"ר. ובהו אומר אני על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. כבר כתבתי בספרי: R. Benjamin ben Jehuda und sein Comm. zu Esra und Nehemia חלק א' עמוד כ"ב והלאה כי בכיסי מיוחס ניכ פירוש עזרא לרי בנימין בן יהודה וגם אמרתי שם שכ"י שוה כמעט לכיסי ושהו הדבר מכריע כל הספקות, ובכל זאת הבאתי שם ראיות שונות שלפי דעתי אינות חלושות כל כך כמו שכתב הח' האלבערשטאם כי נתתי את רווחי על מקור פירושו של רי בנימין, על תוכן ועל סגנון דבריו ומצאתי שבפירושו לעזרא ומשלי שאב מים חיים מתוך ספר השרשים של רי דוד קמחי וגם כרה בור נבבולו של רשיי, אביע וסיג, ועל ראיות כאלה (ראה שם) אין אני אומר קרע, ובהערותי להבאור שהוצאתי קצת לאור בדפוס הבאתי בכמה מקומות ראיות שאינות של מה בכך על הדברים שכתבתי בחלק הראשון מספרי זה ושם אמרתי ניכ שרי בנימין לא הוכיר שמות כסי עזרא ובסי משלי מזכיר את הנשכחות, ודבר זה שהוא בחמיה אצל הח' ששיינשניידער (המזכיר שנה י"ח עמוד 107) מיושב על דעתי, כי אמרתי שאולי פירושו לעזרא ראה אור עולם בימי בתורתו ופי' למשלי בימי גבורתו. ורבים ידרכו בזמן הזה בנתיב מאמיו שכתב בספרו: Anecdota Oxoniensia Texts, Documents, and Extracts Chiefly From Manuscripts in the Bodleian על ספר עזרא ונחמיה מיוחס לרי סעדיה ומביא ראיות על זה שהצד השוה שבהן היא שבסי עזרא לא הוכיר המחבר שמות בענין מקור באורו ובסי למשלי כולם בשמות יקרא, ולדעתי כמשיל שביאורו לעזרא נכתב בימי בתורתו ולכן סגנון שלו אינו כסגנונו שבמשלי, אין כאן סתירה כי סתוכן ומקור של הפירושים הנ"ל נראה לעינים שאיש אחד כתבם וסוף מעשה במחשבה תחלה.

וגם הח' האלבערשטאם נוסח קצת לדעת מאמיו שמביא בספרו הנ"ל עמוד IV f. ראה כסי מילאנד שמיחס ניכ פי' עזרא לרי סעדיה נאון. אולם ראיתו עוסרת על רגל אחת שבתחלת כ"י הגיל כתוב בסתם, פי' ספר עזראי ובסופו, נשלם פי' ספר עזראי בלי שם מחברו כמו שכתוב בכיסי ורק בשער (Titel) של הכ"י כתוב, פי' דניאל לרבינו סעדיה נאון וצ"ל, פי' עזרא עוד

לרבינו סעדיה גאון ז"ל. ואמיתות הדברים האלה סיס היא ואין לסמוך עליהם כי המעתיק בוודאי הלך במחשכים כי בכ"י אין לו סניף לסמוך עליו כמו בכ"י ששם המעתיק כתב דבריו מתוך מאמרו של המחבר ובכ"י מיילאנד מדעת עצמו, וגם החכם מאשים לא כתב דבריו בבירור (עיין לעיל). ובחלק הראשון מספרי כתבתי ניכ שהח' בערלינער (Plet. 11) ורמשיש (המוכר שנה י"ח, 108) מסכימן לדעתי שפי' עזרא ר' בנימין בן יהודה חברו.

ועוד כתב החכם האלבערשטאם באגרתו להח' בערלינר: אך זאת נראה לי ברור כי איננו לר' בנימין בן יהודה, ואבאי על זה עוד שתי ראיות, ראשונה כי הנה בכ"י מיילאנד נמצא הוספה מר' בנימין בר אברהם (והוא אחי ר' צדקיה בעל שבלי הלקט) והוא קדם בזמן לר' בנימין בן יהודה, ולפיזו בעל סי' עזרא קדם בזמן עוד לפני ר' בנימין בר אברהם אשר כתב גם הוספות לפי רשי' (עי' סליטת סופרים ע' ב' וחלק האשכנזי ע' 12). וזאת שנית כי הנה לדעת המויל נולד ר' בנימין בר יהודה בשנת מ"ה, אמנם כ"י ברעסלא העתיקה פולה בת ר' אברהם הסופר בשנת מ"ה שלשה שנים אחר הולדת ר' בנימין בן יהודה וכ"י מיילאנד העתיק ר' יחיאל בר יקותיאל שנת מ"ה והוא ממש באותו שנה שנולד בה ר' בנימין בר יהודה וזו ראיה שאין עליה תשובה ולפי זה אי אפשר שהיה ר' בנימין מחבר סי' עזרא כי מהברו חי זמן הרבה לפניו, עכ"ד.

ולפי עניית דעתי ההוספה שמצא הח' האלבערשטאם אשר שמו נקרא בשערי התורה והחכמה בכ"י מיילאנד מר' בנימין בר אברהם שקדם בזמן עוד לפני ר' בנימין בר יהודה במקומה עומתה, ואני לא ראיתה, ואע"פ שלא ראיתי אינו ראיה, אני אומר שהמעתיק כתבה בזמן טוקדם מפי' אחי או מדברים שנמסרו בעל פה, וכבר כתבתי לעיל שאין לסמוך על שער כ"י מיילאנד, ע"ש.

ועל ראיה שנייה אני אומר אחרון אחרון חביב, אבל גם על זאת אישיב כי ע"ד השנה שנולד בה ר' בנימין בן יהודה לא כתבתי בספרי אלא כמדומה אבל לא בבירור, והמע"ן בספרי חלק א' עמוד 14 יראה שבפי' אמרתי שלא אוכל לברר שנת הולדתו אלא (עיין שם, עמוד 15, n. 1). השנה שבה הלך לעולמו. ואע"פ שגם בשנה יזום אשר כתבו המעתיקים מדעתם יש לספק ולע"ן על אמיתות הזמן מי"ט גם לדעת הח' האלבערשטאם אני אומר כי ר' בנימין בן יהודה הוא המחבר של סי' עזרא ואולם בימי בתורתו ראה אור עולם וזה הספר ראשית מלאכתו תחלת סרי עשו ושנת הולדת ר' בנימין לא אוכל לברר ואולי נולד בשנת ל' או ל"ה (75—1270) או שנתיים קודם זמן המונבל כאן וזה הדבר צריך עוד דרישה וחקירה כי מצינו גם מספרים שכתב לא נדע מאומה כיא מסחברת עמנואל כמו שכתבתי בחלק ראשון מספרי שהיה חי בזמן Leo Romano, עיין שם.

חילופי נוסחאות לפירוש עזרא

מתוך כ"ה (האלבערשטאם) וכ"י (מערצבאכער).

כ"ה	כ"י (או דפוס הנ"ל)	עמוד	שורה
עירי.	בתי	6	4
מחרנם (וכ"ה בכל הספר).	חרנם	—	7
מחרת.	מחרתח	—	—
כמין.	כמו	—	12
שנשא בניו.	שכניו נשאו	7	8
מנועל פירושו.	מנועל	8	12
הם מטבעות.	מטבעות	9	3
ככתוב	ככתב	9	15
עמו מכל.	מכל	10	7
בחלח.	בלחלח	10	16
ושוכרים.	וטוכרין	11	6
אסתר המלכה.	אסתר	12	9
הכותים הגרים.	הכו"מים	—	11
ואף.	ואת	—	13
כעניא דין דכתיב ביה.	כעניא דין כתי	13	7
משנה.	משנה	—	9
יחנן עוד לא יתנו מדה.	יחנן מדה	14	1
ועוד ערי ערוער מחרנם קרוי חורבייא.	ערו	14	14
אכק.	עכק	15	10
נדע כי.	נדע	—	—
להזיק.	להזיק	—	20
מלשינות, מאי מלשינות.	מלשינות	—	24
ואומרים כי בן.	ואומר כי בן	16	18
בחי.	בינו	—	19
דנא.	דא	17	2
פרשנן.	פרשנן	—	7
דנללא פוררין סן שיש.	דנללא	—	8
השמים והארץ.	השמים	—	14
בכל ונתנם.	בכל	18	1
ואמר ליה ואמר לו.	ליה	—	2
כבכל.	בכל	—	10
וכל.	כל	19	5
הנפק.	הנפקד	—	6
סיעתן.	סיעתו	—	הערה י'
והסוסים וכל בהמה.	והסוסים	20	8
ימנר.	ימנר	—	9

עמוד	שורה	כ"ים (או דפוס הנ"ל)	כ"יה
20	9	אבניה	אבניה לשון ירידה.
—	הערה ט'	אז עשה ממנו	ואז עשה ממנה.
21	1	בשנת	ברם בשנת.
—	2	מלך בבל	מלכא די בבל.
—	5	בבל המה	בבל.
—	7	מלכותא	מלכותו.
—	10	ממני	מממא.
—	—	כת'	ככתוב.
22	3	ומסוים	ומסוים כוליה.
—	4	האיגרת	האגרת מני שים מעם.
—	7	חששות	חשתות.
—	13	מדות	מדת.
23	2	וארנוני	וארנונא
—	8	מקום	המקום.
—	11	בדברים נעימים	בדרכים נעימים.
24	10/11	יתד תקוע	היתד התקוע.
—	17	מהמא	מהמא.
25	2	לשון	כמו.
26	14	כראמ'	כאמור.
27	3	שובר	שובר תושב.
—	5	מבית	בית.
—	18	לאוסות	לאסות.
28	9	כמו	וכמו.
—	19	קינות	קנת.
—	21	ותשקד	ותקשר.
29	3	וכת'	וכמו.
—	8	הנושים	הנושים.
—	13	דורן	דורן לשלמן.
—	17	וכמו	וכמו חמש.
30	2	יש אומר	יש אומרים.
—	3	וישמע	וישלה.
—	5	כודם	כודאם.
—	6	אשת	אשה.
—	8	הכסוי	הכסוי.
31	4	כמו	כמו שג'.
—	15	לאוסות	לאסות.
32	3	מתענין מתריעין	מתריעין.
—	7	עוסייהו	מרסייהו.
—	8	למה	ולמה נקרא שמו.
—	9	הגם	גם.
33	5	להלן	התם.
—	7	שנשאר	הנשאר.
34	5	תנאה	טנאה.
35	6	למול	למואל.
—	7	ויהנו	ויסקדו.
36	2	אם תעשו	אם תעשו כן.

ובסוף דברי אתן תודה להח' האלבערשטאם שהעירני בסוכו הגדול על נוסחאות שונות מכ"י שלו שכולל ס"י משלי מר' ששת בר יצחק ירוני, ס"י משלי מר' בנימין הביא בר' יהודה בליצ, ס"י עזרא, ובראשו נמצא: בשם אל נאור בנבורה אחל ואשלים ס"י של עזרא, ובסופו כתוב: נשלם ס"י ספר עזרא, הוא סוף ס"י כל המקרא, שבה לאל עליון ונורא, שנתן לי כח ונבורה, ועורני מהחל עד נמירה, הוא ברחמי יצילנו מכל צרה, ויוכינו לעובדו בטהרה, ולשמור כל מצוותיו כרת וכשורה, וכל תורתו בציווי ואזהרה. והנה אלו השלשה פירושים בקובץ כ"יה נמצאים גם כן ביחד בכימיני ושם מיוחס פירוש משלי בפעות לר' חסראי הלוי במקום ר' ששת בר יצחק, ופי משלי ועזרא לר' בנימין בן יהודה, שהכרם באמת כש"ל.

והח' האלבערשטאם כתב ניכ להח' בערלינער שדפוס אקספרד מה' מאמיוס שזה כמעט לכ"י שלו, ועד עכשיו לדאבון נפשי לא ראיתי דפוס אקספרד בלשון הקדש אלא הקרמת ספרו בלשון ענגליש שקבלתי בתרגום אשכנזי מרעי אהובי אשר כאח הוא לי. ואולם ראיתי שכייה שזה כמעט לכ"י וכימיני, ואע"פ שבכ"יה ס"י עזרא כתוב בסתם בלי שם מתברר, נראה לי ברור שר' בנימין בן יהודה חברו והמעתיק שמיחס ס"י משלי לר' בנימין בן יהודה כולל שני הפירושים ביחד וכותב בסתם בהמשך הדברים ס"י עזרא.